ЎЗБЕКИСТОН,
2021 ЙИЛ ИЮЛЬ ОЙИ
БРМ ОБЛИГАЦИЯСИ
МАБЛАҒ АЖРАТИШ ВА ТАЪСИР ЮЗАСИДАН ҲИСОБОТ

Oʻzbekiston Respublikasi
Moliya vazirligi

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

UNDP

2022 ЙИЛ
НОЯБРЬ

Ушбу нашрда келтирилган фикр ва ҳулосалар муаллифнинг ўз нуқтаи назари бўлиб, БМТ, шунингдек БМТТД ва БМТ га аъзо давлатларнинг расмий нуқтаи назари ҳисобланмайди.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Тараққиёт Дастури (БМТТД) қашшоқлик, тенгсизлик ва иқлим ўзгариши сабабли пайдо бўлган адолатсизликка қарши курашда БМТнинг етакчи ташкилотидир.

170 та мамлакатдаги кенг экспертлар ва ҳамкорлар тармоғи билан фаолият олиб бориб, биз одамлар ва сайёра учун мувофиқлаштирилган, узоқ муддатли ечимларни яратишга ёрдам берамиз.

Биз ҳақимизда кўпроқ маълумотни uz.undp.org сайтидан олинг ёки @UNDPUzbekistan ни ижтимоий тармоқларда кузатиб боринг.

© БМТТД, 2022 (www.uz.undp.org)

МУНДАРИЖА

■ ҚИСҚАРТМАЛАР 4
■ РАСМ ВА ЖАДВАЛЛАР 5
■ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МОЛИЯ ВАЗИРЛИГИ БАЁНИ 7
БМТТД ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ВАКОЛАТХОНАСИНИНГ БАЁНИ 8
"BANKERS WITHOUT BOUNDRIES" (BWB)ТАШКИЛОТИНИНГ БАЁНИ 9
■ КИРИШ 10
■ БРМ ОБЛИГАЦИЯСИ: ТРАНЗАКЦИЯ ҲАҚИДА АСОСИЙ МАЪЛУМОТ 15
Транзакциянинг умумлаштирилган тавсифи 15
■ 2021 ЙИЛ ИЮЛЬ ОЙИ ЭМИССИЯСИ УЧУН ТАНЛОВ ЖАРАЁНИ 17
Лойиҳа таклифи жараёни 17
Мос келувчи барқарор тоифалар 17
Муносиб харажатлар 17
Четлатилган (киритилмаган) тадбирлар 18
Баҳолаш ва танлаб олиш 18
■ ТАҚСИМЛАШ ЮЗАСИДАН ҲИСОБОТ 20
■ БОШЛАНҒИЧ ТАЪСИР ЮЗАСИДАН ҲИСОБОТ 25
ТАЪЛИМ 25
Kindergartens 25
Таъсир таҳлили 26
Амалдаги тажрибани ўрганиш 28
МАКТАБЛАР 30
Таъсир таҳлили 30
Амалдаги тажрибани ўрганиш 32
Соғлиқни сақлаш 33
Шифохоналар (стационар даволаш тиббиёт муассасалари) 34
Таъсир таҳлили 34
Амалдаги тажрибани ўрганиш 37
Болаларни эмлаш 38
Таъсир таҳлили 39
Сув 47
Ирригация 47
Таъсир таҳлили 48
Амалдаги тажрибани ўрганиш 50
Тоза ичимлик суви 52
Таъсир таҳлили 52
Амалдаги тажрибани ўрганиш 55
Транспорт 56
Таъсир таҳлили 56
Амалдаги тажрибани ўрганиш 59
■ ҲАВОЛАЛАР 61

ҚИСҚАРТМАЛАР

БЦЖ Силга қарши вакцина
МДҲ Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги
ДТК Депозитар-траст компанияси
ЯИМ Ялпи ички маҳсулот
ХКБУ Халқаро капитал бозори уюшмаси
ХМИ Халқаро молия институти
АК Акционерлик компания
КМ Километр
Ц/ГА Гектардан центнер (1 центнер = 100 кг)
М/Й Маълумот йўқ
ҚА Қаттиқ аралашмалар
ПК Пикет (1 ПК = 100 метр)
БРМ Барқарор ривожланиш мақсадлари
БМТ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти
БМТ МГ Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Мамлакат Гуруҳи
БМТТД Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастури
АҚШ ДОЛЛАРИ Америка Қўшма Штатлари доллари
СЎМ Ўзбекистон сўми

РАСМ ВА ЖАДВАЛЛАР

1-расм: Облигациялар маблағларини тақсимлаш учун устувор қилиб белгиланган БМТ БРМ 13
2-расм: Инвестор туридан келиб чиқиб ажратмалар тақсимоти 16
3-расм: Облигация харидорларининг географик тақсимоти 16
4-расм: Лойиҳани баҳолаш ва танлаб олиш 19
5-расм: БРМ облигацияси ажратилишининг мавзулар бўйича тақсимоти 20
6-расм: БРМ облигацияси мавзулар бўйича ажратилишининг фоиз кўринишидаги тақсимоти 23
7-расм: БРМ облигация маблағлари ажратилишининг географик тақсимоти 23
8-расм: Болалар боғчалари учун фойдаланиладиган ер турлари, фоиз кўринишида 26
9-расм: Турлари ва ҳудудлари кесимида болалар боғчаси лойиҳалари сони .26
10-расм: Ҳудудлар кесимида болалар боғчаларини қуриш ва реконструкция қилиш лойиҳалари 26
11-расм: Ҳудудлар кесимида болалар боғчаларига қабул қилинган болалар ва иш билан таъминланган ходимлар 27
12-расм: Ҳудудлар кесимида мактабларни молиялаштиришнинг фоиз кўриниши 30
13-расм: Турлари ва ҳудудлари кесимида мактаб лойиҳалари сони 31
14-расм: Мактабларни қуриш ва реконструкция қилиш лойиҳаларининг минтақалар кесимидаги ҳаражатлари 31
15-расм: Мактабларга ўқишга қабул қилинган ва иш билан таъминланган ходимларнинг минтақалар кесимидаги сони 32
16-расм: Стационар ва амбулатор ўринларнинг минтақалар кесимидаги сони 36
17-расм: Минтақалар кесимида реконструкция қилинган каналлар узунлиги (км) 49
18-расм: Минтақалар кесимидаги ирригацияси яхшиланган ер майдонлари (гектарда) 50
19-расм: Ичимлик суви ва канализация тизимларининг узунлиги, минтақалар кесимида, км 53
20-расм: Турлари кесимида тоза сувни молиялаштиришнинг фоиз кўриниши 53
21-расм: Лойиҳа турлари ва минтақалар кесимида қамраб олинган аҳоли сони 54
22-расм: Минтақалар кесимида тоза сув ва канализация лойиҳаларидан фойдаланаётган аҳоли сони 54
23-расм: Маблағларнинг транспорт лойиҳалари ўртасида фоиз кўринишидаги тақсимланиши 58

1-жадвал: Асосий эмиссия муддатлари жадвали 15
2-жадвал: БРМ облигацияларининг БРМ кесимида тақсимоти 20
3-жадвал: БРМ облигацияларини барқарор харажатлар тоифалари кесимида тақсимоти 22
4-жадвал: Минтақалар кесимидаги тақсимот 24
5-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган болалар боғчалари лойиҳалари доирасида яратилган қўшимча салоҳият 25
6-жадвал: Болалар боғчаларида мавжуд салоҳият ва ишга олинган қўшимча ходимларга бўлган таъсир 27
7-жадвал: Болалар боғчаларига доир амалий тадқиқотларида мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари 29
8-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган мактаб лойиҳалари доирасида яратилган салоҳият 30
9-жадвал: Мактабларда мавжуд салоҳият ва ишга олинган қўшимча ходимларга бўлган таъсир 31
10-жадвал: Мактабларга доир амалий тадқиқотларида мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари 33
11-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган шифохоналар бўйича лойиҳаларнинг таъсири 34

12-жадвал: Шифохона лойиҳалари ва қўшимча ўринлар тури . . . 35
14-жадвал: Минтақалар кесимида қўшимча ўринлар салоҳияти . . . 35
15-жадвал: Шифохоналарнинг турлари кесимидаги сони . . . 36
16-жадвал: Соғлиқни сақлаш соҳасидаги амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари . . . 37
17-жадвал: Вакцина ва асбоб-ускуналар турлари кесимидаги миқдори ва харажатлар . . . 39
18-жадвал: Болаларни эмлаш ишларининг минтақалар кесимидаги қамрови . . . 40
19-жадвал: Ўзбекистон Республикасида 2021 йил учун профилактик эмлаш ишларининг қамрови 41
20-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган ирригацион лойиҳалар таъсири остидаги ер майдонларнинг гектар ҳисобидаги ҳажми . . . 48
21-жадвал: Ирригация соҳасини молиялаштириш ва бунинг таъсирининг минтақалар кесимидаги тақсимоти . . . 49
22-жадвал: Ирригация соҳасидаги амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари . . . 51
23-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган тоза сув бўйича лойиҳаларнинг таъсири . . . 52
24-жадвал: Тоза сув бўйича амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари . . . 55
25-жадвал: Транспорт соҳасидаги лойиҳаларнинг таъсири . . . 57
16-жадвал: Транспорт соҳасидаги амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари . . . 60

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МОЛИЯ ВАЗИРЛИГИ БАЁНИ

Мустақиллик йилларида амалга оширилган кенг кўламли ислоҳотлар натижасида миллий давлатчилик ва суверенитет, хавфсизлик, ҳуқуқ-тартибот, давлат чегаралари дахлсизлиги, қонун устуворлиги, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, жамиятда миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенгликни таъминлаш учун мустаҳкам пойдевор яратилди. Бу ислоҳотлар аҳоли ҳаёти ва фуқароларнинг яратувчанлик салоҳиятини рўёбга чиқариш учун муносиб шароитлар яратди.

Ислоҳотларнинг мақсади иқтисодий ночорлик даражасини қисқартириш, турмуш стандартлари даражасини ошириш, соғлом турмуш тарзини таъминлаш, сифатли таълимни ривожлантириш, гендер тенглигини таъминлаш, тоза сувдан фойдаланиш имкониятларини таъминлаш, муносиб меҳнат ва иқтисодий ўсишга кўмаклашиш орқали ижтимоий бўшлиқларни бартараф этиш ва барқарор иқтисодиётни яратиш ҳамда инфратузилма барқарорлигини оширишдан иборат.

Амалга оширилаётган ислоҳотлар самарадорлигини тубдан ошириш, давлат ва жамиятнинг барқарор ривожланишини таъминлаш учун шарт-шароит яратиш мақсадида Ўзбекистон Ҳукумати ўз иқтисодий ресурсларидан барқарорлик мезонларига мувофиқ фойдаланишнинг аниқ йўлини белгилади. Мазкур ислоҳотлар доирасида Ҳукумат ўзининг барқарор ривожланиш моделини ишлаб чиқиб, шу орқали БМТнинг 2030 йилгача Барқарор ривожланиш кун тартибига киритилган мақсадларга мос келувчи 16 та миллий БРМини қабул қилди.

Юқорида акс эттирилганларнинг барчаси Ўзбекистон Ҳукуматининг БРМларига эришишга интилишини намоён этади, бу эса ўз навбатида катта саъй-ҳаракатлар ва фидойиликни, шунингдек, иқтисодиёт, жамият ва инфратузилманинг турли тармоқларига улкан миқдорда инвестиция киритишни талаб қилади. Дарҳақиқат, БМТТД томонидан ўтказилаётган Ўзбекистон Республикаси учун Тараққиётни молиялаштиришни баҳолаш (ТМБ) маълумотларига кўра, мамлакат миллий БРМларига эришиш учун йилига 4,6-6 миллиард АҚШ доллари (мамлакат ялпи ички маҳсулотининг 8-10 фоизи) миқдоридаги инвестициялар зарур.

БРМларини етарли даражада молиялаштиришни таъминлаш учун Ўзбекистон Ҳукумати суверен аниқ мақсадга йўналтирилган облигациялар чиқариш орқали қўшимча молиявий ресурсларни сафарбар қилди. Бу экологик тозаликни, ижтимоий масалаларни ҳал қилишга қаратилганликни, корпоратив бошқарув доирасида ишлаб чиқилганликни таъминлаш (ESG) тамойилларига мувофиқ халқаро инвесторларни жалб қилиш ва шаффофлик мақсадларига эришиш имкониятидир.

2020 йилнинг ноябр ойида Ўзбекистон Республикаси барқарор ривожланишни молиялаштириш мақсадида 2 триллион сўмлик миллий валютадаги биринчи суверен облигацияларини муомалага чиқаргани бунга мисол бўла олади. Ушбу эмиссиядан тушган маблағлар мактаблар, тиббиёт муассасалари, ичимлик суви ва канализация қувурлари, ва йўл инфратузилмасини қуриш каби қатор лойиҳаларни амалга ошириш имконини берди. Бундан ташқари, транзакция маблағларидан хотин-қизлар, болалар

ва иш билан таъминланмаган аҳолини қўллаб-қувватлаш учун фаровонликни ошириш дастурларини молиялаштирилди.

Халқаро бозорларда сўмда деноминация қилинган илк аниқ мақсадли облигацияни муваффақиятли жойлаштиргандан сўнг, 2021 йил июл ойида Ўзбекистон Республикаси миллий валютада 3 йил муддатга йиллик 14,0 фоизли 2,5 триллион сўм миқдоридаги БРМ белгиси остида ўзининг биринчи суверен облигацияларини муомалага чиқарди. Ушбу транзакция МДҲ ва Марказий ва Шарқий Европа, Яқин Шарқ ва Африка мамлакатлари ўртасида биринчи бўлиб, дунё миқёсида эса иккинчи бўлиб БРМ облигацияларининг чиқарилиши ҳисобланади. Транзакциядан тушган маблағлар таълим, соғлиқни сақлаш, сув ва транспорт каби устувор соҳалардаги муҳим лойиҳаларни амалга оширишга муваффақиятли йўналтирилди.

Бундай суверен молия инструментларининг чиқарилиши республиканинг бюджетга барқарор ривожланиш мезонларини жорий этиш, бюджет маблағларини барқарор ривожланиш соҳасига оид лойиҳаларни амалга оширишга йўналтириш ва йиллар давомида ушбу дастурларнинг изчиллигини таъминлаш ниятини акс эттиради.

Бундан ташқари, ушбу молиявий инструментлар БРМга эришиш учун шаффофлик, режалаштириш ва мониторинг механизмларини таъминлайдиган мустаҳкам бошқарув тузилмасини ўз ичига олган БРМ Облигациялари Тузилмаси ("SDG Bond Framework") томонидан қўллаб-қувватланади. Айни вақтда, тузилманинг ўзи энг илғор халқаро стандартлар (ХКБУ тамойиллари) га мувофиқ ишлаб чиқилган ва учинчи томонлар ("Sustainalytics" компанияси ва БМТ) томонидан маъқулланган.

Мамлакатнинг илк БРМ облигацияларини чиқариши турли хил инвесторларга кириб келишни таъминлайдиган янги маҳсулотларни ишлаб чиқишга кўмак берувчи муҳим бир одимдир. Пировардида, ушбу янги молиявий ресурсларни сафарбар қилишга кўмак беради, бу эса мамлакатда салбий омиллар таъсирига қарши бардошлилик, барқарорлик ва равнақликка эришиш йўлидаги қолган бўшлиқларни бартараф этади.

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий ривожланишни мустаҳкамлаш ва Миллий БРМларга янада самарали эришишни таъминлашга шижоат билан интилаётганлиги туфайли, барқарор ривожланиш билан боғлиқ облигациялар чиқариш келажакда стандарт амалиётга айланади.

БМТТД ЎЗБЕКИСТОНДАГИ ВАКОЛАТХОНАСИНИНГ БАЁНИ

Молия БМТТДнинг 2022-2025 йилларга мўлжалланган стратегик режасининг негизидир. Глобал миқёсда БМТТД ўз олдига давлатлар, БМТ ташкилотлари, халқаро молия институтлари ва хусусий фирмалардан БРМ йўлида 1 триллион АҚШ доллари миқдорида маблағ йиғиш каби улкан, аммо эришилиши мумкин бўлган мақсадни қўйди. Мазкур истиқболли ва пухта стратегик режа доирасида БМТТД ривожланишни молиялаштириш бўйича тобора такомиллашиб бораётган ва инновацион илмий-амалий тажрибани таклиф қилмоқда.

Бизнинг мақсадимиз маҳаллий ва глобал миқёслардаги молиялаштириш манбаларини танлашни шундай такомиллаштиришдан иборатки, бунда улар нафақат бир неча киши ёки сараланган жойлар учун, балки одамлар ва бутун дунё учун фойда келтирсин. Биз буни давлат ва хусусий ривожланиш молия тизимларида ўзгаришларга ундайдиган таъсир нуқталарини топиш орқали амалга оширамиз. Ушбу таъсир нуқталари "фойда кўришга интилиш" дан "мақсадли фойда" га ўтишни осонлаштирадиган нуқталарни ўз ичига олади.

БМТТД ва Ўзбекистон Ҳукумати режалаштириш ва молиялаштириш жараёнларини мувофиқлаштиришга, мавжуд молиявий оқимларнинг самарадорлиги ва таъсирини оширишга, шунингдек, қўшимча ресурсларни барқарор ривожланишга сафарбар қилиш ва йўналтиришга ёрдам берадиган кучли Молиялаштиришнинг комплекс миллий асослари (МКМА - "INFFs") ни яратиш бўйича узоқ йиллар мобайнида шериклик қилиб келмоқдалар.

Бундай ҳамкорликнинг яққол самараси сифатида, 2021 йил июл ойида Ўзбекистон БРМ суверен облигацияларини чиқарган дунёдаги иккинчи давлат бўлди. Бу мамлакатнинг БРМга эришишга бўлган қатъийлигидаги олдинга муҳим қадам ва бутун дунёда ривожланишни молиялаштириш борасидаги салмоқли ютуқ бўлди.

Ўзбекистон БРМ облигацияси БРМ Облигациялари Тузилмасида белгиланган етти йўналиш бўйича БРМга йўналтирилган давлат дастурларини молиялаштириш учун глобал миқёсдаги инвесторлардан ресурсларни ўтказишни енгиллаштиради. Бу соҳаларга Таълим (4-БРМ), Сув Ресурсларини Бошқариш (6-БРМ), Соғлиқни Сақлаш (3-БРМ), "яшил" (экологияга салбий таъсири кам бўлган) транспорт (11-БРМ), Ифлосланишга Қарши Кураш (11-БРМ), Табиий Ресурсларни Бошқариш (15-БРМ) ва "яшил" энергетика (7-БРМ) киради.

Биз Ҳукуматнинг маблағларини тақсимлашда шаффофлик ва ҳисобдорликни таъминлашда, шунингдек, лойиҳаларни амалга ошириш устидан мунтазам мониторинг олиб борилишида қатъийлигини юқори баҳолаймиз. БМТТД Молия вазирлигига Ўзбекистоннинг 2030 йилгача бўлган кун тартиби мақсадларига ўз вақтида ва изчиллик билан эришишини таъминлаш билан бирга, маблағларни БРМга мувофиқ тақсимлаш, таъсирни баҳолаш ва ҳисобот бериш билан боғлиқ миллий механизмларни янада ривожлантириш борасида техник ёрдам кўрсатмоқда.

Мазкур инструмент Ўзбекистоннинг ривожланиш борасидаги кун тартибини амалга оширишдаги тараққиётини янада тезлаштиришига бизнинг ишончимиз комилдир. Бу БРМга эришишга йўнатилирилган давлат дастурларининг узлуксизлигини таъминлайди. Биз Ҳукуматнинг БРМ облигацияларини мунтазам ва изчил чиқариш орқали пайдо бўладиган хавф ва хатарларга бардошли соғлом ва билимли жамиятни барпо этишига ишонамиз.

Мазкур ҳужжатда ана шундай кўп томонлама ҳамкорликнинг 2022 йил натижалари келтирилган.

"BANKERS WITHOUT BOUNDRIES" (BWB)ТАШКИЛОТИНИНГ БАЁНИ

"Чегарасиз банкирлар" ташкилоти Ўзбекистон учун мазкур таҳсинга сазовор облигация чиқариш борасида маслаҳат берганлигидан фахрланади. "Чегарасиз банкирлар" ташкилоти Ўзбекистоннинг барқарор ривожланиш борасидаги вазифаларини тан олади ва мазкур инновацион облигациялар чиқаришни қўллаб-қувватлаганлигидан мамнундир. Дунёда БРМ облигацияларини чиқарган атиги иккинчи давлат сифатида Ўзбекистон инновацион молия бўйича Марказий Осиё минтақасида етакчилик қилган бўлиб, барча учун адолатли ўтиш тарафдори бўлган давлат сифатида ўз интилишларини илгари суришда давом этади.

Биз келгусида Молия вазирлиги ва БМТТД билан ҳамкорликни давом эттиришга умид ва ишонч билдирамиз.

КИРИШ

Ўзбекистоннинг тараққий қилиш йўлидаги вазифалари ва БРМ облигацияларини чиқаришга доир иштиёқи

Бозор иқтисодиётига ўтиш ва Ўзбекистон иқтисодиётининг тузилмавий трансформацияси жараёни ҳали дастлабки босқичдадир.[1] 2022 йилда Ўзбекистон улкан бозор иқтисодиётига ўтиш жараёнининг олтинчи йилига қадам қўйган бўлиб, ушбу жараённинг диққат марказида халқ фаровонлиги ва равнақи турибди. Ислоҳотларнинг биринчи босқичи (2017-2021 йиллар) да валюта курсларини эркинлаштириш, бизнес ва инвестиция муҳитини яхшилаш, ишлаб чиқариш омиллари(ер ва капитал) дан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш каби чоралар орқали бозор иқтисодиёти томон сезиларли даражадаги трансформация бўлиш каби натижаларга эришилди. Ислоҳотларнинг иккинчи босқичи аҳолининг таъсирларга тобеълиги юқори бўлган қатламларини юзага келиши мумкин бўлган салбий таъсирлардан ҳимоя қилиш, кенг қамровли ва барқарор ўсишни таъминлаш учун кучли ижтимоий сиёсат билан бир қаторда чуқур таркибий трансформацияни талаб қилади. Давлатнинг келажакдаги равнақи унинг аҳолиси барқарор муҳитда яшаши билан боғлиқ бўлиб, шу сабабли инсон капиталига инвестиция киритиш ва «яшил» (экологияга салбий таъсирларни камайтириш тамойилини қўллаб) иқтисодиётга ўтиш Ҳукуматнинг БРМ облигацияларини чиқаришга ундаган устувор йўналишларидан биридир.

Бутун аҳолига тиббий хизматлар кўрсатилишини такомиллаштириш (3-БРМ: Соғлиқ ва фаровонлик) Ўзбекистон учун адолатли ўтишга эришиш борасида нихоятда муҳимдир. Сўнгги йиллар мобайнида соғлик ва фаровонлик билан боғлиқ кўрсаткичлар бўйича, айниқса, ўртача умр кўриш давомийлигини ошириш, чақалоқлар ва оналарнинг ўлими даражасини пасайтириш (3.2-БРМ) бўйича сезиларли ютуқларга эришилди. Масалан, 2010 йилдан бошлаб чақалоқлар ўлими йилига 11,0 дан 9,2 га, оналар ўлими эса ҳар 100 минг тирик туғилган чақалоққа 21,0 дан 14,4 га қисқарди.[2] Бироқ, БМТТД/ЖССТнинг 2017 йилги ҳисоботига кўра, Ўзбекистонда 2015 йилда мамлакатдаги барча ўлим ҳолатларининг 79 фоизини ташкил этган юқумли бўлмаган касалликларнинг (3.4-БРМ) кескин ўсиши кузатилган бўлиб[3], бу соғлиқни сақлаш ва ривожланиш учун жиддий муаммони ташкил қилишни давом этмоқда. Бу муаммолар мамлакат тараққиётига салбий таъсир кўрсатади, чунки юқори иқтисодий харажатлар ва номутаносиб ресурслар бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасаларида бундай ҳолатларнинг олдини олиш ўрнига турмуш тарзи билан боғлиқ касалликларга қарши курашишга қаратилган. Ўзбекистонда тиббий хизмат кўрсатиш моделида ихтисослаштирилган шифохоналар бирламчи тиббий ёрдам кўрсатиш марказларидан кўра, жиҳозлаш масаласи малакани таъминлашдан кўра, даволаш эса профилактикадан кўра устун туради.

[1] Эшов М., Амиров Л. ва Асқарова М., 2021 й. "Ўзбекистонда қишлоқ хўжалигининг ривожланиши ва унинг аҳамияти" (Development of the agricultural sector and its importance in Uzbekistan). "E3S Web of Conferences" (244 Б., 03014 с.). "EDP Sciences".

[2] "Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, демография, янги туғилган чақалоқлар ўлими коэффициенти - Жами", Тўлиқ маълумот учун ҳаволага ўтинг: https://stat.uz/en/official-statistics/demography

[3] Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги, ЖССТ, БМТТД (2017), "Ўзбекистонда юқумли бўлмаган касалликларнинг олдини олиш ва назорат қилиш, инвестициялар учун мисол ҳолат" (Prevention and control of noncommunicable diseases in Uzbekistan, The case for investment), Тўлиқ маъулмот учун ҳаволага ўтинг: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/395667/BizzCase-UZB-Eng.pdf

Мазкур облигацияни чиқаришдан мақсад молиялаштиришни бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасалари салоҳиятини оширишга йўналтириш орқали мавжуд самарасизликларни бартараф этишдан иборат. Бу тиббий ёрдам кўрсатиш хизматлари ва ходимларнинг географик нуқтаи назардан номутаносиб тақсимланишига доир тенгсизликларни бартараф этади. Шу боис, қишлоқ ҳудудлари тиббий ёрдам кўрсатиш хизматларини модернизация қилишга устувор аҳамият берилиши лозим бўлган асосий географик ҳудудлар сифатида белгиланди.

Сифатли таълимга қаратилган 4-БРМга мувофиқлигини таъминлаган ҳолда таълим самарасини яхшилаш масаласи яна бир миллий устувор вазифалар қаторига киради. Гарчи мамлакатда эркаклар ва хотин-қизларнинг умумжаҳон саводхонлиги (4.2-БРМ) га эришилган бўлсада, таълим сифати ташвишга солувчи омил бўлиб қолмоқда, чунки тизим ёшларни билим иқтисодиётига тайёрламайди (4.1, 4.3, 4.4 ва 4.7 БРМ). Мактабгача таълим қамрови даражаси ислоҳотлар бошланганидан бери ижобий томонга ўзгарган бўлсада, қишлоқ ва шаҳар аҳолиси ўртасидаги ҳамда ижтимоий-иқтисодий табақалар борасидаги тафовутнинг кейинги йиллардаги таълим натижаларига салбий таъсири туфайли паст даражада қолмоқда. Шунингдек, Жаҳон банки маълумотларига кўра, 2020 йилда 23,5 мингга яқин бола мактаб таълими билан қамраб олинмаган (4.5-БРМ) бўлиб, бу кўрсаткич 2019 йилга нисбатан ўсиш кўрсатмоқда.[4] Бундан ташқари, хотин-қизларга қараганда эркаклар кўпроқ олий таълим олади, бу эса хотин-қизларнинг иш билан таъминланиш имкониятларига салбий таъсир кўрсатмоқда ва мамлакатда гендер тенгсизлигининг давом этишига сабаб бўлмоқда. Замонавий техник ва касбий таълим ва ўқитиш (ТКТЎ) ҳали бошланғич босқичда бўлиб, малака ошириш масаласи меҳнат бозори ва саноат эҳтиёжлари билан мувофиқлаштирилмаган.

Жаҳон Ресурслари Институти томонидан чоп қилинган дунёнинг энг кўп сув танқислиги муаммосига дучор бўлган давлатлари рейтингида Ўзбекистон 164 та давлат орасида 25-ўринни эгаллади. Мамлакат аҳолисининг атиги 26 фоизи тозаланган сувдан фойдаланиш имконига эга, 55 фоизи эса умуман сувдан фойдаланиш имконига эга эмас ёки сувни фақат тозаланмаган манбадан олиши мумкин. Кўпгина қишлоқ ҳудудларда аҳолининг суғориш каналлари ёки юк машиналаридаги тозалигига кафолат бўлмаган сувни истеъмол қилишдан бошқа иложи йўқ.[5] Ушбу манбаларнинг ҳеч бири кафолатланган сув ҳажмини таъминламайди. Мамлакатнинг (Марказий Осиёдаги барча давлатлар ўртасида энг юқори иқтисодий улушга эга бўлган[6]) қишлоқ хўжалиги секторида мамлакатдаги сув ресурсларининг қарийб 90 фоизи ишлатилади. Бунинг учдан бир қисми тежамкорликсиз суғориш усуллари ва эскирган инфратузилма туфайли йўқотилади.[7] 2017 йил ҳолатига кўра, сувдан фойдаланишнинг самарасизлиги туфайли юзага келган харажатлар мамлакат ЯИМнинг тахминан 0,5 фоизини ташкил

[4] Жаҳон банки, Маълумотлар, "Мактабга бормайдиган болалар, бошланғич таълим, Ўзбекистон Республикаси" (Children out of school, primary, Republic of Uzbekistan), Тўлиқ маълумот учун ҳаволага ўтинг: https://data.worldbank.org/indicator/SE.PRM.UNER?locations=UZ

[5] "Сув масалаларида ҳамжихатлик бўйича халқаро котибият, Европа сув, Ўзбекистон сув ва канализация тизимлари дастури" (International secretariat for water solidarity, water Europe, Water and sanitation programme in Uzbekistan), Тўлиқ маълумот учун ҳаволага ўтинг: https://www.sie-see.org/en/project/water-sanitation-programme-uzbekistan/

[6] "Eurasian Research". 2020 й. "Марказий Осиё мамлакатларининг қишлоқ хўжалиги соҳасидаги салоҳияти" (Agricultural Potential of Central Asian Countries). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://www.eurasian-research.org/publication/agricultural-potential-of-central-asian-countries/> [Accessed 22 June 2022].

[7] БМТ ЕИК (UNECE). 2020 й. «БМТ ЕИК (UNECE) Ўзбекистонни атроф-муҳитни муҳофаза қилиш самарадорлигини баҳолаш тавсияларини COVID-19 дан кейин "яшил" тикланиш сиёсатини ишлаб чиқишда қўллашга таклиф қилади" | БМТ ЕИК" (UNECE calls upon Uzbekistan to use the recommendations of its Environmental Performance Review for designing its green recovery policies in the aftermath of COVID-19 | UNECE). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://unece.org/press/unece-calls-upon-uzbekistan-use-recommendations-its-environmental-performance-review> [Accessed 22 May 2022].

қилди.[8] БРМ облигацияларини чиқаришдан тушган маблағлар ичимлик суви таъминоти ва истеъмоли (6-БРМ: Тоза сув ва санитария) билан боғлиқ муаммоларни ичимлик суви объектлари ва канализация тизимларини қуриш ва реконструкция қилиш, шунингдек, ирригация иншоотларини қайта қуриш орқали ҳал қилишга йўналтирилади.

Ҳозирда 50 фоизни[9] ташкил қилаётган урбанизация Ўзбекистон иқтисодий ривожланишининг асосий омилига айланиш салоҳиятига эга (11-БРМ: Барқарор шаҳарлар ва аҳоли пунктлари), бироқ шаҳар марказлари Совет давридан қолган эскирган инфратузилма (9-БРМ: Саноат, инновация ва инфратузилма) туфайли чекланиб қолган бўлиб, иқлим ўзгариши ва ҳавонинг ифлосланиши таъсирларига тобеъдир. Шаҳарларнинг тез ўсиши шаҳарларда иқлим ўзгаришига дучор бўлган аҳоли сонининг кўпайишига сабаб бўлди (13-БРМ: Иқлим ўзгаришига қарши кураш). Шаҳарлар ва қишлоқ ҳудудларда иқлимга мослашишни режалаштириш ишлари ҳали жорий этилмаган. Ҳаво ифлосланиши нуқтаи назаридан транспорт сектори 2016 йилда азот оксиди эмиссиясининг 63 фоизини ташкил этиб, азот оксидини ҳавога энг кўп чиқараётган сектор бўлди. 2016 йилда ҳавога чиқарилган уч баробарли суперфосфат эмиссиясининг 9,6 фоизи сектор ҳисобига тўғри келди. Ёқилғи ёниши натижасида атмосферага чиқаётган иссиқхона газларининг 12,4 фоизи[10] транспорт сектори ҳисобига тўғри келди. БРМ облигацияларини чиқаришдан тушган маблағлар барқарор шаҳарсозликни режалаштириш, ҳаво ифлосланишини бартараф этиш ва аҳоли саломатлигини яхшилашга ёрдам берадиган «яшил» транспорт соҳасидаги лойиҳаларни молиялаштириш орқали муваффақиятларга эришишни давом эттиришга қаратилган.

БРМ Облигациялари Тузилмасининг асосий хусусиятлари

БРМ Облигациялари Тузилмасида таъкидланганидек, Ўзбекистон томонидан мазкур БРМ облигация эмиссияси ХКБУнинг Барқарорлик облигациялари бўйича йўриқномасига мувофиқ келиши таъминланган.[11] Облигацияларни чиқаришдаги мазкур «Маблағлардан фойдаланиш» жараёни БРМ билан мувофиқлаштириш, сектор мувофиқлиги ва лойиҳаларни танлаш учун эмиссия қилишдан олдин қатъий бажариладиган жараённи таъминлайди. Бунга қўшимча тарзда, йўриқномада эмиссиядан кейинги таъсир ва маблағлар тақсимланиши тўғрисида йиллик ҳисобот беришни талаб қилинади. Ҳукумат миллий миқёсдаги ривожланишнинг устувор соҳа ва йўналишлари ва ривожланиш йўлидаги ҳал қилиниши зарур бўлган долзарб масалалардан келиб чиқиб БРМ облигациялари ҳисобидан молиялаштириладиган етти йўналишни белгилаб олди. Бу йўналишлар Ўзбекистоннинг БРМ Облигациялари Тузилмаси доирасида, шунингдек, улар эришилишига ҳисса қўшадиган БРМда келтирилган. Умумий ҳисобда, облигациялар

---

[8] Жаҳон банки (2019 йил, июн), "Энди одатдагидек бўлмайди: Марказий Осиёда сув ресурсларидан фойдаланишни яхшилаш" (No More Business as Usual: Improving Water Usage in Central Asia), Тўлиқ маълумот учун ҳаволага ўтинг: https://www.worldbank.org/en/news/feature/2019/06/28/no-more-business-as-usual-improving-water-usage-in-central-asia

[9] Жаҳон банки, Маълумотлар, "Шаҳар аҳолисининг фоиз нисбати, Ўзбекистон Республикаси" (Urban population percentage, Republic of Uzbekistan), Тўлиқ маълумот учун ҳаволага ўтинг: https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS?locations=UZ

[10] "Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Европа Иқтисодий Комиссияси (2020), Атроф-муҳит самарадорлиги таҳлиллари, Ўзбекистон, Учинчи таҳлил" (United Nations Economic Commission For Europe (2020), Environmental Performance Reviews, Uzbekistan, Third Synopsis), Тўлиқ маълумот учун ҳаволага ўтинг: https://unece.org/DAM/env/epr/epr_studies/Synopsis/ECE.CEP.188_Uzbekistan_Eng_Synopsiss.pdf

[11] 2021 й. "Барқарор ривожланишга йўналтирилган облигациялар бўйича қўлланма" (Sustainability Bond Guidelines). [PDF] "ICMA Group". Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Sustainability-Bond-Guidelines-June-2021-140621.pdf> [Accessed 17 May 2022].

бевосита ва билвосита 11 БРМга эришишга ҳисса қўшади. Қуйида улар ҳисса қўшадиган мавзувий йўналишлар ва миллий мақсадлар рўйхати келтирилган:

- Зарурий тиббий хизматлардан фойдаланиш имконини таъминлаш (**3, 11** ва **8 БРМ**)
- Таълим олиш имконияти (**4, 3, 5** ва **8 БРМ**)
- Барқарор сув таъминоти, оқава сувларни тартибга солиш ва тошқиндан ҳимоя қилиш тизимлари (**6, 2** ва **3 БРМ**)
- Тоза ва самарали энергия ишлаб чиқариш ва истеъмол қилиш (**7, 8** ва **11 БРМ**)
- Зарурий ва тоза транспорт хизматларини тақдим қилиш (**9** ва **11 БРМ**)
- Ифлосланишнинг олдини олиш ва унга қарши курашиш (**11, 3** ва **15 БРМ**)
- Жонивор табиий ресурслар ва ердан фойдаланишни барқарор бошқариш (**11, 13** ва **15 БРМ**)

1-расм: Облигациялар маблағларини тақсимлаш учун устувор қилиб белгиланган БМТ БРМ

Лойиҳани баҳолаш ва танлаб олиш. Баҳолаш ва танлаб олиш жараёни Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Давлат қарзи департаменти томонидан назорат қилинади. Якуний ҳисобда, лойиҳаларни якуний тасдиқлаш Ўзбекистоннинг 2030 йилгача бўлган даврга мўлжалланган кун тартиби доирасида тузилган ва республика Бош вазирининг ўринбосари бошчилигидаги БРМ Мувофиқлаштириш кенгаши томонидан амалга оширилади.

Маблағлардан фойдаланишни тартибга солиш. Тузилмада белгиланганидек, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги БРМ облигациялари реестри орқали маблағларни бошқариш учун масъул бўлади. Ўзбекистон ҳар бир облигация чиқарилгандан кейин **24 ой** ичида улардан тушган маблағларни тўлиқ тақсимлашни режа қилмоқда. Маблағлар тўлиқ тақсимланмагунча, тушумлар Ғазначилик депозитида туради.

Ҳисобот. Тузилмада белгиланганидек, облигациялар муомалада қолиши билан бир қаторда, Ҳукумат ҳар йили Молия вазирлиги веб-сайтида жойлаштирилган тақсимот ҳисоботи орқали маблағларнинг тақсимланиши тўғрисида ҳисобот бериши кўзда тутилган. Бундан ташқари, **эмитент** таъсир тўғрисидаги ҳисобот орқали тегишли таъсир кўрсаткичлари ҳақида ҳисобот бериши мумкин.

ХКБУ тамойилларига мувофиқликнги таъминлаш мобайнида, БРМ Облигациялари Дастурини нашр этишдан олдин Иккинчи томон хулосаси олинган. Бундан мақсад тузилманинг ХКБУ кўрсатмаларига тўлиқ мувофиқлигини таъминлашдан иборат бўлган.

Иккинчи томон хулосаси тақдим қилган «Sustainalytics» компанияси, БРМ Облигациялари Тузилмасининг ишончли ва таъсирли эканлиги ҳамда 2021 йилги Барқарорлик облигациялари йўриқномаси, 2021 йилги «Яшил» облигациялар тамойиллари ва 2021 йилги Ижтимоий облигациялар тамойилларига мувофиқлиги тўғрисида хулоса берди.

«Sustainalytics» компанияси:

«Маблағлардан фойдаланишнинг мақбул тоифалари - таълим олиш имкониятларини таъминлаш, сув ва оқава сувларни барқарор бошқариш ва тошқиндан ҳимоя қилиш тизимлари, зарурий соғлиқни сақлаш хизматларидан фойдаланиш, асосий ва экологик тоза транспорт хизматларини кўрсатиш, ифлосланишнинг олдини олиш ва унга қарши курашиш, жонивор табиий ресурслар ва (қуруқликдаги ва сувдаги) ердан фойдаланишни барқарор бошқариш, экологик тоза ва самарали энергия ишлаб чиқариш ва истеъмол қилиш «Яшил» облигациялар тамойиллари ва Ижтимоий облигациялар тамойиллари томонидан тан олинган тоифаларга мос келади. «Sustainalytics» компанияси, мақбул тоифадаги инвестициялар ижобий экологик ёки ижтимоий таъсирга олиб келади ва БМТнинг БРМга, хусусан, 3, 4, 6, 9, 11, 13 ва 15 БРМларга эришишга ҳисса қўшади, деб ҳисоблайди.»[12]

Облигация чиқарилиши Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматига ривожланиш соҳасидаги устуворликларга эришишда қандай ёрдам беришини намойиш қилиш мақсадида Молия вазирлиги мазкур ҳисоботни тайёрлади. У вазирлик веб-сайтида чоп этилади ҳамда халқаро инвесторлар ва жамоатчиликка тақдим этилади. Мазкур ҳисобот Ўзбекистоннинг БРМга эришишга бел боғлаганлигини ёритиш, шунингдек, ажратилган маблағлардан фойдаланиш натижаларининг шаффоф ҳисоботини тақдим қилиш мақсадида тайёрланган.

[12] “Sustainalytics” компанияси 2021 й. Ўзбекистон Республикаси, БРМ Облигациялари Тузилмаси. Иккинчи томон хулосаси (2021 й). [online] қуйидаги ҳаволага қаранг: <https://www.sustainalytics.com/corporate-solutions/sustainable-finance-and-lending/published-projects/project/republic-of-uzbekistan/republic-of-uzbekistan-sdg-bond-framework-second-party-opinion-(2021)/republic-of-uzbekistan-sdg-bond-framework-second-party-opinion-(2021)> [Accessed 21 May 2022].

БРМ ОБЛИГАЦИЯСИ: ТРАНЗАКЦИЯ ҲАҚИДА АСОСИЙ МАЪЛУМОТ

2021 йил 12 июлдаги сотишдан сўнг халқаро облигациялар ҳажми ва фоиз ставкалари (купонлар) икки траншда белгиланган эди. **635 миллион АҚШ** доллари миқдоридаги биринчи транш (10 йиллик тўлов муддати билан) йилига 3,9 фоизли купон билан чиқарилди. БРМга йўналтирилган иккинчи транш (3 йиллик тўлов муддати билан) йилига 14,0 фоизли купон билан **2,5 триллион** сўм **(235 миллион АҚШ** доллари эквиваленти) миқдорида баҳоланди.

МДҲ минтақасидаги биринчи БРМ облигацияси бўлишидан ташқари, бу облигациялар Марказий ва Шарқий Европа, Яқин Шарқ ва Африка минтақасидаги давлатлар томонидан чиқарилган БРМ ёрлиғи билан белгиланган (БМТ БРМ билан чамбарчас мувофиқлигини кўрсатишга мўлжалланган) биринчи эмиссия ҳисобланади. Бу сўм бозорида эришилган катта ютуқ бўлди. 2020 йил ноябр ойида сўмда чиқарилган биринчи эмиссия билан солиштирганда, республика янги эмиссия ҳажмини 25 фоизга ошириши билан бирга купон ставкасини пасайтирди ва шу тариқа олдинги 2020 йил ноябр ойида ривожланиш молияси институтлари томонидан чиқарилган облигациялар билан солиштирганда сезиларли даражада олдинга силжиш намойиш қилди.

Ушбу чегирма буюртмалар портфелига АҚШ долларидаги транш бўйича **3,5** бараварга ва сўмдаги транш бўйича қарийб **1,5** баробарга ортиқча обуна бўлиши таъсири остида даромадлиликнинг АҚШ долларидаги транш учун **47,5 базис** нуқтасига ва сўмдаги транш учун **50** б.н**.** га сезиларли пасайиши билан боғлиқ бўлди.

Транзакциянинг умумлаштирилган тавсифи

1-жадвал: Асосий эмиссия муддатлари жадвали

Чиқарувчи (эмитент):	**Ўзбекистон Республикаси**	
Эмиссия рейтинлари:	BB- (S&P) / BB- (Fitch)	
Ҳужжатлар:	Эмитентнинг Глобал ўрта муддатли облигациялар (GMTN) дастури	
Ҳолат:	Имтиёзли таъминотсиз облигациялар	
Формат:	S тартиби / 144A қоидаси	
Нарх белгилаш санаси:	12 2021 йил июль	
Қоплаш санаси:	19 2021 йил июль	
Умумий ҳажм:	Тахминан 870 миллион АҚШ доллари	
Деноминация қилиш пул бирлиги:	АҚШ доллари	Ўзбекистон сўми
Транш ҳажми:	635 000 000 АҚШ доллари	2 500 000 000 000 сўм (~235 миллион АҚШ доллари эквивалентида) [13]
Транш муддати:	**10,25 йил** (19 октябрь 2031 йил)	**3 йил** (19 июль 2024 йил)
Қайта жойлаштиришдан олинадиган даромад (купон):	3,90% (ўзгармас йиллик фоиз ставкаси, тўлов ҳар 6 ойда)	14,00% (ўзгармас йиллик фоиз ставкаси, тўлов ҳар 6 ойда)
Қайта жойлаштириш нархи:	100 %	100 %

[13] 2021 йил 12 июль ҳолатига расмий валюта курси, 1 АҚШ доллари = 10 621 сўм.

Чиқарувчи (эмитент):	**Ўзбекистон Республикаси**	
Мезон кўрсаткич:	Ягона ижтимоий солиқ (ЯИС) 1,625%, 2031 йил май ойида тўлаш шарти билан	М/Й
Мезон кўрсаткичга нисбатан спред	254,1 базис нуқтаси	М/Й
Маблағлардан фойдаланиш:	Умумий бюджет мақсадларида	Республика БРМ Облигациялари Тузилмасида кўрсатилганидек, мақбул БРМ харажатларини молиялаштириш ва/ ёки қайта молиялаш
Иккинчи томон хулосаси тақдим қилувчи:	М/Й	"Sustainalytics" компанияси
Тўлов валютаси:	АҚШ доллари (ҳар иккала транш бўйича барча пул оқимлари, шу жумладан ҳисоб-китобларни амалга ошириш, купонлар бўйича ва асосий қарзларни тўлаш учун АҚШ долларида)	
Қўлланиладиган қонун/ листинг:	Англия/ Лондон фонд биржаси	
Ҳисоб-китоб-клиринг тизимлари:	"Euro clear" / "Clear stream" / ДТК	
"JLM" / "Bookrunner"	"Citi", "J.P. Morgan", Газпромбанк ва "MUFG"	

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги.

2-расм: Инвестор туридан келиб чиқиб ажратмалар тақсимоти

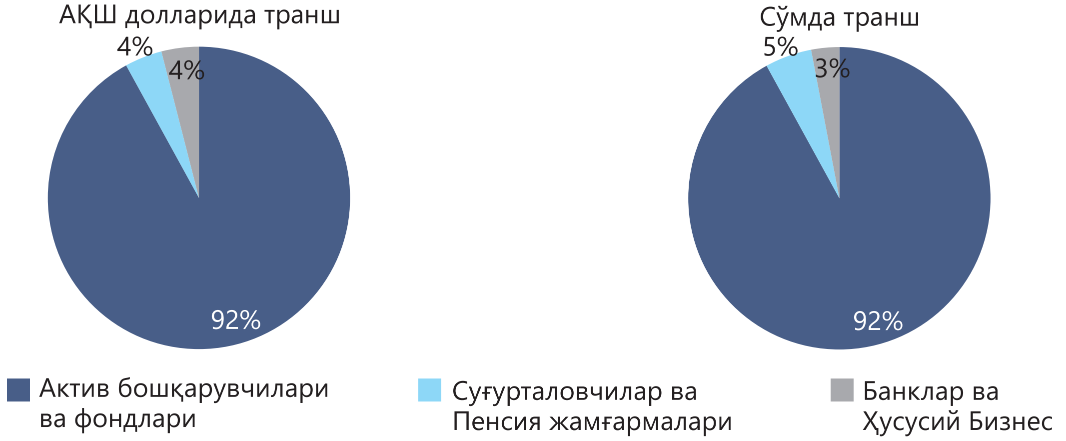

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

3-расм: Облигация харидорларининг географик тақсимоти

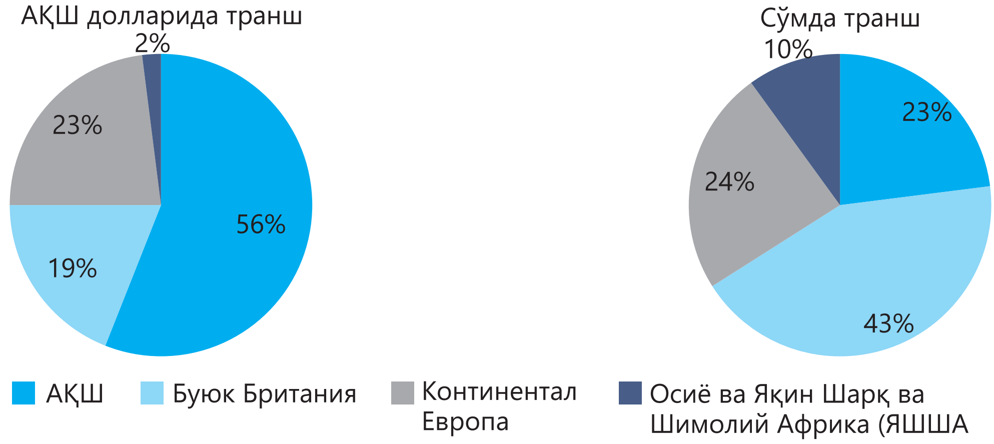

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

2021 ЙИЛ ИЮЛЬ ОЙИ ЭМИССИЯСИ УЧУН ТАНЛОВ ЖАРАЁНИ

Лойиҳа таклифи жараёни

Prior to the allocation of proceeds, participating ministries were required to submit projects for consideration using an online questionnaire. This questionnaire aligned with the project selection process outlined in the bond framework, enabling a transparent review of the project against the selection criteria.

The questionnaire details alignment against exclusion criteria, eligible themes and eligible expenditures, as well as a set of proposed key performance indicators by which project impact can be measured.

Мос келувчи барқарор тоифалар

БРМ Облигациялари Тузилмаси доирасида маблағларни ажратиш аниқ мезонлар рўйхати асосида лойиҳаларни кўриб чиқиш ва танлаш учун жиддий танлов жараёнини талаб қилади. Лойиҳани танлашнинг дастлабки босқичида лойиҳанинг молиялаштиришнинг асосий мезонларига мувофиқлиги аниқланади. Ўзбекистон томонидан чиқарилган ҳар қандай БРМ облигациялари учун лойиҳалар муносиб деб топилиши учун облигациянинг **асосий етти мавзусидан** бирига қаратилган бўлиши шарт.

БРМ Облигациялари Тузилмаси доирасида Ўзбекистон қуйидаги мақсадлардан бирига ёки бир нечтасига эришишга қаратилган давлат харажатларини молиялаштиради ёки қайта молиялаштиради:

- Таълим олиш имкониятини таъминлаш
- Барқарор сув таъминоти, оқава сувларни тартибга солиш ва тошқиндан ҳимоя қилиш тизимлари
- Зарурий тиббий хизматлардан фойдаланиш имконини таъминлаш
- Зарурий ва тоза транспорт хизматларини тақдим қилиш
- Ифлосланишнинг олдини олиш ва унга қарши курашиш
- Жонивор табиий ресурслар ва ердан фойдаланишни барқарор бошқариш
- Тоза ва самарали энергия ишлаб чиқариш ва истеъмол қилиш

Муносиб харажатлар

Ҳар бир лойиҳа бўйича харажатлар қуйидаги "харажатларнинг муносиб шакллари" тоифаларидан бирига мувофиқ келиши керак.

- **Инвестицион харажатлар:** капитал қўйилмалар, шу жумладан объектлар, тузилмалар, тармоқ тизимлари, узоқ муддатли активлар, ускуналар ёки жисмоний активлар

- **Субсидиялар, грантлар ва кредитлар:** Асосий хизматларни кафолатлаш учун грантлар ёки паст фоиз ставкалари бўйича кредитлар кўринишидаги молиявий имтиёзлар.
- **Солиқ харажатлари:** Ижтимоий ёки экологик мақсадларга эришиш ёки эришишни рағбатлантириш учун солиқ жарималари ҳамда жорий солиқ сиёсати (шу жумладан ставкалар ва фискал база) га ҳар қандай истиснолар.
- **Операцион харажатлар:** Давлат хизматларини кўрсатиш ва давлат товарлари билан таъминлашга доир марказий ҳукуматнинг харажатлари. Бундай харажатлар муносиб лойиҳалар билан боғлиқ тўғридан-тўғри харажатлар билан чекланади.
- **Интервенция харажатлари:** Марказий ҳукуматнинг давлат корхоналари ва давлат-хусусий шериклик каби ўз юридик мақомига эга бўлган давлат ташкилотларига молиявий трансфертлари ёки бадаллари.

Четлатилган (киритилмаган) тадбирлар

Кейинги босқичда облигациялар тузилмаси, айрим четлатилган тоифаларга кирувчи лойиҳаларга (юқорида кўрсатилган шаклларда) маблағларни тақсимлашни тақиқловчи четлатиш мезонлари рўйхати кўринишидаги танлаш мезонларининг кейинги кесимини ўз ичига олади.

- Қазиб олинадиган ёқилғи разведкасини қилиш, уни қазиб олиш ёки ташиш
- Атом энергиясини ишлаб чиқариш
- Спиртли ичимлик махсулотлари, қурол-яроқ, тамаки махсулотлари, пальма ёғи, чорвачилик/мол гўшти ишлаб чиқариш, баҳсли минераллар ёки вояга етганлар учун кўнгилочар индустрияси.

Бундан ташқари, барча харажатлар қуйидаги фаолият турларига тегишли эмаслигига амин бўлиш учун текширилди:

- Ўрмонларни йўқ қилиш ёки биологик хилма-хилликнинг бузилиши
- Болалар меҳнати ёки мажбурий меҳнат
- Коррупцияга қарши қонун ҳужжатларини ёки атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, ижтимоий соҳа ва бошқарув соҳасидаги қонунлар, сиёсат ва тартибларни бузиш

Баҳолаш ва танлаб олиш

Инвестицион мавзулар, мақбул харажатлар ва юқоридаги четлатиш мезонларига мувофиқ потенциал мақбул лойиҳаларнинг кенг доираси орасидан лойиҳаларни баҳолаш ва танлаш жараёнлари йўлга қўйилган. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг Давлат қарзи департаменти лойиҳаларни баҳолаш жараёнлари ва ҳисобот бериш учун асосий масъул бўлинма ҳисобланади. 4-расмда тузилма схемасидан лойиҳани умумий баҳолаш ва танлаб олиш жараёни батафсил кўрсатилган.

4-расм: Лойиҳани баҳолаш ва танлаб олиш[14]

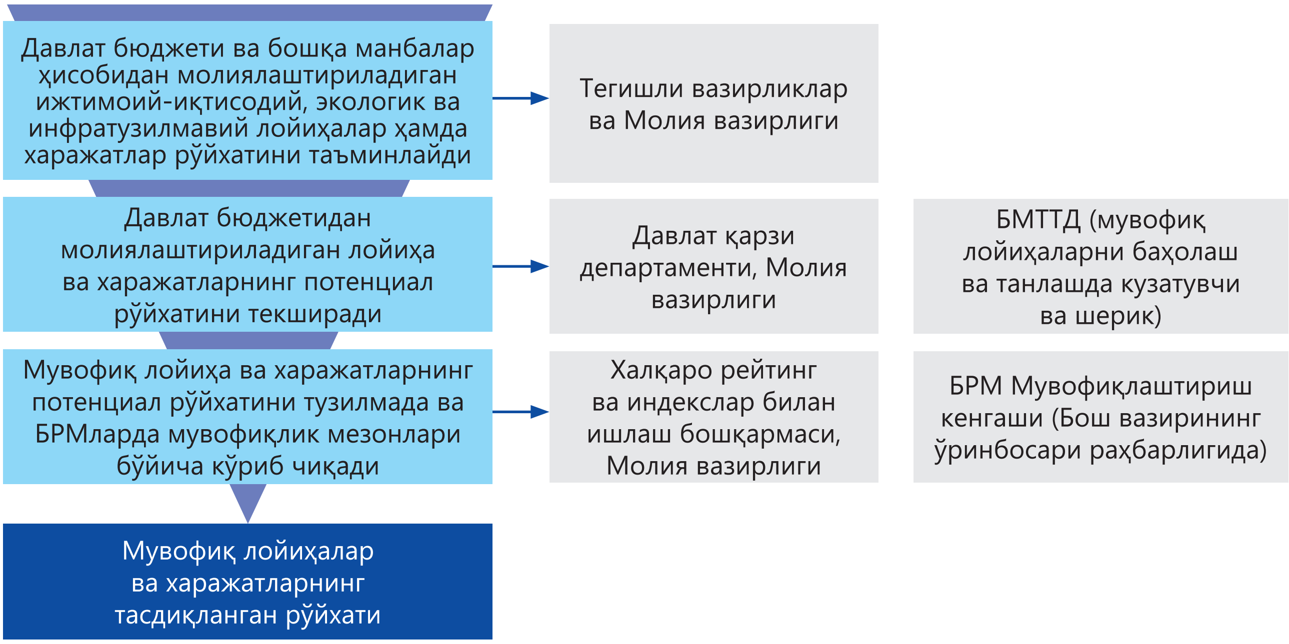

БРМ Облигациялари Тузилмасининг етти асосий мавзуси бўйича мутасадди вазирликларга лойиҳани онлайн ариза шаклидан фойдаланган ҳолда облигациялар маблағлари ҳисобидан молиялаштириш учун ариза бериш имконияти берилди. Ушбу шакл унга бундай лойиҳалар БРМга эришишга қандай ҳисса қўшишини тавсифловчи умумий лойиҳа тафсилотларини ва лойиҳани БРМ Облигациялари Тузилмаси билан мувофиқлаштириш ҳақида қўшимча маълумотлар киритилишини талаб қилади. Бу шакл унга лойиҳанинг таъсирини ўлчаш мумкин бўлган аниқ кўрсаткичлар бўйича таклиф киритилишини назарда тутади.

Лойиҳаларнинг ушбу бирламчи катта рўйхати 4-расмда кўрсатилган жараёндан БМТТД ва турли босқичларда Молия вазирлиги Давлат қарзи департаменти назорати остида ўтди. Вазирликлар томонидан тақдим этилган лойиҳаларнинг бирламчи катта рўйхати ва уларнинг батафсил тавсифлари асосида аниқлаштирилган қисқа рўйхат тузилди ва БРМ Облигациялари Тузилмаси ҳамда 2021 йил июл ойида эмиссия қилиш учун танланган устувор мавзуларга мувофиқ устуворлиги белгиланди.

Якуний ҳисобда, лойиҳалар Ўзбекистоннинг 2030 йилгача бўлган даврга мўлжалланган кун тартиби доирасида тузилган республика Бош вазирининг ўринбосари раҳбарлигидаги БРМ Мувофиқлаштириш кенгаши томонидан якуний тасдиқланди.

Танланган лойиҳалар Молия вазирлигининг Давлат қарзини жалб қилиш бошқармаси томонидан юритиладиган БРМ облигациялари реестрига киритилди.

[14] 2021 й. Ўзбекистон Республикаси, БРМ ОБЛИГАЦИЯЛАРИ ТУЗИЛМАСИ. [PDF] Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги. Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://www.mf.uz/media/file_en/dmo/SDG_Bond_Framework.pdf> [Accessed 28 June 2022].

ТАҚСИМЛАШ ЮЗАСИДАН ҲИСОБОТ

БРМ облигацияларини чиқаришдан тушган маблағлар тақсимланиши Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг Барқарор ривожланиш режасига[15], мувофиқ давлат харажатларини давлат бюджети доирасида молиялаштиришга ҳисса қўшди.

Ушбу эмиссия доирасида тўпланган маблағларнинг барчаси биринчи йил давомида мақбул лойиҳаларга йўналтирилди. Мазкур тақсимот БРМ Облигациялари Тузилмаси доирасида икки йиллик даврда мувофиқ деб топилган лойиҳаларни қайта молиялаштириш, шунингдек, БРМ билан мувофиқлаштирилган янги лойиҳаларни молиялаштиришнинг комбинацияси ҳисобланади.

4-расмда кўрсатилганидек, облигациялар маблағларини тақсимлаш учун танлов жараёни натижасида БРМ Мувофиқлаштириш кенгаши томонидан БРМ Облигациялари Тузилмаси доирасида тўрт мавзуга эътибор қаратишга қарор қилинди:

- Зарурий тиббий хизматлардан фойдаланиш имконини таъминлаш
- Таълим олиш имкониятини таъминлаш
- Барқарор сув таъминоти, оқава сувларни тартибга солиш ва тошқиндан ҳимоя қилиш тизимлари
- Зарурий ва тоза транспорт хизматларини тақдим қилиш

Мазкур тўрт мавзу мамлакатнинг миллий БРМ билан боғлиқ юқори устуворлиги ва ҳар бир мавзу учун лойиҳа портфелининг юқори салоҳияти туфайли аниқланди. Энг самарали лойиҳаларни танлашни таъминлаш учун танлаш матрицаси қўлланилди.

БРМ облигацияларини чиқаришдан тушган маблағлар ҳисобидан жами 145 та лойиҳа[16] тўлиқ ёки шериклик асосида молиялаштирилди. Қуйида келтирилган 2-жадвал ва 5-расмда облигациянинг ҳар бир мақбул мавзуси бўйича облигация маблағларнинг тақсимоти кўрсатилган.

5-расм: БРМ облигацияси ажратилишининг мавзулар бўйича тақсимоти

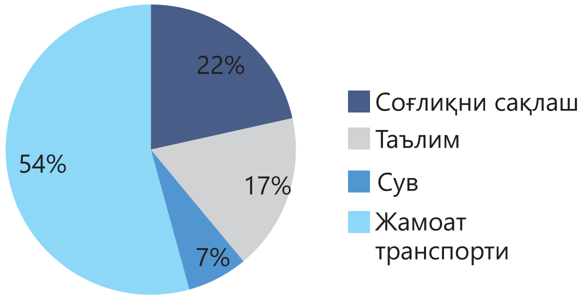

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

2-жадвал: БРМ облигацияларининг БРМ кесимида тақсимоти

БРМ н.	БРМ номланиши	Маблағ ажратилиши (миллион сўм)	Фоиз улуши
3	Соғлик ва фаровонлик	541,373	22%
4	Сифатли таълим	438,875	17%
6	Тоза сув ва санитария	169,970	7%

[15] 2020 й. "Ўзбекистон барқарор ривожланиш йўлида" (Uzbekistan on the road to sustainable development). [PDF] "БМТ Барқарор Ривожланиш" (UN Sustainable Development). Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1034uzbekistan.pdf> [Accessed 22 May 2022].

[16] Ҳозирда амалга оширилаётган эмлаш дастурини ҳисобга олмаган ҳолда" (Excluding the vaccination programme which is currently under way).

БРМ н.	БРМ номланиши	Маблағ ажратилиши (миллион сўм)	Фоиз улуши
9, 11, 13	9-БРМ: Саноат, Инновация ва Инфратузилма/ 11-БРМ: Барқарор шаҳарлар ва аҳоли пунктлари 13-БРМ: Иқлим ўзгаришига қарши кураш	1,349,782	54%
Жами		**2,500,000**	**100%**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

1991 йилда мустақилликка эришгандан сўнг, мамлакатда ўртача умр кўриш давомийлиги муттасил ошиб бормоқда[17], бироқ мамлакатнинг узоқ ҳудудларида жойлашган аҳолига тиббий хизмат кўрсатишда, шунингдек, аҳоли саломатлигини мутаносиб таъминлашда сезиларли қийинчиликларга дуч келинмоқда. **Соғлик ва фаровонликни таъминлаш (3-БРМ)** мақсадларига умумий ажратилган маблағнинг 22 фоизи мамлакатнинг турли минтақаларида тиббий ёрдам кўрсатиш имкониятларини кенгайтиришга йўналтирилди. Булар бирламчи тиббий-санитария муассасаларига эътибор қаратиш билан бир қаторда шифохоналар қуриш ва уларни реконструкция қилишни ҳам ўз ичига олади.

Сўнгги ўн йиллик давр ичида туғилиш даражаси ўсиб бораётган мамлакатда[18], янги туғилган чақалоқларнинг тиббий эҳтиёжларини қўллаб-қувватлашга эҳтиёж ортди. Ушбу миллий устувор вазифани ҳисобга олган ҳолда, 0 ёшдан 16 ёшгача бўлган болаларни 16 турдаги эмлашни назарда тутувчи болаларни эмлаш дастурига салмоқли маблағ ажратилди. **Адолатли иқтисодий ўтишни** таъминлаш мақсадида, асосий эътибор аҳолининг таъсирларга тобеълиги юқори бўлган қатламлари учун бўлган соғлиқни сақлаш шакллари, шифохоналар қуриш ва умуман болаларни эмлаш ишларига қаратилди.

Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати ўсиб бораётган аҳоли эҳтиёжларини қондириш учун **сифатли таълим** инфратузилмасига **(4-БРМ)** инвестиция киритиш зарурлигини белгилаб берди. **Мактабгача таълим муассасалари ва умумтаълим мактаблари салоҳиятини ошириш** мамлакатга эрта ёшдаги болалар қамровини ошириш ва бошланғич ва ўрта таълим мактабларида таълим самарасини яхшилашга ёрдам беради. Эмиссия маблағлари ҳисобидан ажратилган 17 фоизлик маблағнинг аксарият қисми қишлоқ ҳудудларда жойлашган мактабгача таълим муассасаларини реконструкция қилишга йўналтирилди.

Республиканинг икки асосий хўжалик сектори бўлган ичимлик суви ва оқава сув тизимлари ҳамда ирригация тизимларида сув лойиҳалари белгиланди. **Тоза сув ва санитария (6-БРМ)** билан таъминлашга ажратилган умумий 7 фоиз облигация маблағларининг тўртдан уч қисмидан кўпроғи тоза сув инфратузилмасини кенгайтиришга йўналтирилди. Тез суръатларда урбанизациялашаётган иқтисодиёт шароитида аҳоли жойлашуви тобора зичлашиб бораётган шаҳарларда тоза сувга талаб ортиб бормоқда. Шу боис мавжуд инфратузилмани модернизация қилиш ва кенгайтиришга инвестициялар йўналтирилди. Айнан шу тариқа, анъанавий узоқ ҳудудларда жойлашган қишлоқ жойларида ҳам адолатли иқтисодий ўтиш ва барча учун тенг равишда барқарор ривожланиш тамойилларига мувофиқ тоза сув таъминотидан янада кафолатли фойдаланиш имкониятини оширишга инвестициялар киритилмоқда.

[17] Жаҳон банки. 2022 й. Туғилганда ўртача умр кўриш давомийлиги, жами (йиллар) - Ўзбекистон | Маълумот ("Life expectancy at birth, total (years) - Uzbekistan | Data"). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?locations=UZ> [Accessed 2 July 2022].

[18] Жаҳон банки. 2022 й. "Туғилиш даражаси, дастлабки ҳисоб (1 000 кишига) - Ўзбекистон | Маълумот" (Birth rate, crude (per 1,000 people) - Uzbekistan | Data). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN?locations=UZ> [Accessed 3 July 2022].

Қишлоқ хўжалиги Ўзбекистон иқтисодиётининг етакчи тармоқларидан бири эканлиги ҳисобга олинадиган бўлса, қишлоқ хўжалиги ерларини ирригация қилиш соҳасига киритиладиган инвестициялар сезиларли ижобий таъсир кўрсатиш салоҳиятига эга. Облигациялар чиқаришдан олинган маблағлар сувдан фойдаланишни модернизация қилиш ва унинг умумий самарадорлигини ошириш мақсадида самарасиз инфратузилмани таъмирлаш ва реконструкция қилишга йўналтирилади. Таъсир экинлар ҳосилдорлиги ва сувдан фойдаланиш самарадорлигини ошириш орқали бевосита, ҳамда бандликни ошириш ва маҳаллий иқтисодий ўсиш орқали билвосита кўринишда бўлиши мумкин.

Молиялаштиришнинг аксарият қисми (54 фоизи) **саноат, инновация ва инфратузилма, барқарор шаҳарлар ва иқлим ўзгаришига қарши курашни** қамраб олган **9, 11 ва 13 БРМга** эришиш йўлидаги мамлакатнинг саъи-ҳаракатлари доирасида янги жамоат транспорти қурилишига инвестиция кўринишида киритилди. Ушбу маблағлар янги метро линиялари учун инфратузилмани шериклик асосида молиялаштиришга ёрдам берди, бу эса Ўзбекистоннинг қазиб олинадиган ёқилғи ишлатилмайдиган транспорт тизимларига ўтиш иштиёқларини амалга оширишга ёрдам беради. Ушбу модернизация қилинган транспорт инратузилмаси салоҳиятини ошириш аҳолининг ҳаракатланиш имкониятларини кенгайтиришга ва иқтисодий ўсишга ёрдам беради. Янги транспорт тизимининг бошқа ижобий натижалари ҳам кутилмоқда, жумладан, маҳаллий ҳаво сифатини яхшилаш ва туризм каби бошқа соҳаларни ҳам қўллаб-қувватлаш.

Мазкур тўрт мавзу бўйича лойиҳаларни танлаш ва тақсимлаш жараёни тегишли вазирликлар билан яқин ҳамкорликда амалга оширилди. **3-жадвал** ва **6-расмда** жалб қилинган вазирликлар рўйҳати ва уларнинг маблағларига доир харажатлар тоифалари келтирилган.

3-жадвал: БРМ облигацияларини барқарор харажатлар тоифалари кесимида тақсимоти

	Масъул вазирлик	Барқарор харажатлар тоифаси	Маблағ ажратилиши (миллион сўм)	Фоиз улуши
1	Соғлиқни сақлаш вазирлиги	Шифохоналарни қуриш ва реконструкция қилиш	343 892	14 %
2	Соғлиқни сақлаш вазирлиги - Санитария-эпидемиологик осойишталик ва жамоат саломатлиги хизмати	Болаларни эмлаш дастури	197 481	8 %
3	Халқ таълими вазирлиги	Мактабларни қуриш ва реконструкция қилиш	247 806	10 %
4	Мактабгача таълим вазирлиги	Болалар боғчаларини қуриш ва реконструкция қилиш	191 069	7 %
5	Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги - "Ўзсувтаъминот" АЖ	Ичимлик суви объектлари ва канализация тизимларини қуриш ва реконструкция қилиш	130 563	5 %
6	Сув хўжалиги вазирлиги	Ирригация тизимларини реконструкция қилиш	39 407	2 %
7	Транспорт вазирлиги	Пойтахтда ер усти ва ер ости метросини қуриш	1 349 782	54 %
	Жами	**2 500 000**	**100 %**	**100%**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

6-расм: БРМ облигацияси мавзулар бўйича ажратилишининг фоиз кўринишидаги тақсимоти

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Географик жиҳатдан маблағларнинг[19] деярли тўртдан уч қисми Тошкент вилоятига (60 фоизи Тошкент шаҳрига ва 8 фоизи Тошкент вилоятига) йўналтирилди. Бунга асосан жами маблағнинг 54 фоизи муҳим Тошкент метрополитени ва транспорт лойиҳаларига ажратилгани сабаб бўлди. Нисбатан юқори фоиз ажратмалар юборилган бошқа вилоятлар Андижон (5 фоиз), Наманган (5 фоиз) ва Фарғона (4 фоиз) вилоятлари бўлди.

7-расм: БРМ облигация маблағлари ажратилишининг географик тақсимоти

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Тақсимлаш жараёни қуйидаги 4-жадвалда кўрсатилганидек, облигация маблағларининг мамлакатнинг барча ҳудудлари бўйича географик тақсимланишини таъминлади.

[19] Эмлашдан ташқари.

4-жадвал: Минтақалар кесимидаги тақсимот

Минтақа	Population (2017)[20]	Ажратиш (миллион сўм)
Андижон	3,011,700	117,177
Бухоро	1,870,200	34,706
Фарғона	3,620,200	101,869
Жиззах	1,325,000	22,599
Қашқадарё	3,148,400	76,239
Хоразм	1,805,000	79,614
Наманган	2,699,600	113,279
Навоий	958,000	16,811
Қорақалпоғистон Республикаси	1,842,300	45,515
Самарқанд	3,720,100	34,481
Сурхандарё	2,514,200	67,949
Сирдарё	815,900	37,926
Тошкент	2,861,200	176,799
Тошкент шаҳри	2,464,900	1,377,544
Жами	32,656,700	2,302,519
Болаларни эмлаш дастури		
	Харид килинган вакцина дозалари миқдори	**Ажратиш (миллион сўм)**
Жами		**2,500,000**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

[20] CEIC" маълумотлари. 2021 й. "Ўзбекистон аҳолиси: Ҳудудлар кесимида" (Uzbekistan Population: by Region). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://www.ceicdata.com/en/uzbekistan/population-by-region> [Accessed 1 July 2022].

БОШЛАНҒИЧ ТАЪСИР ЮЗАСИДАН ҲИСОБОТ

Эмиссиядан олдин тайёрланган танлов матрицаси облигациядан тушган маблағлар БРМ Облигациялари Тузилмаси доирасида танланган етти мавзудан тўрттасига тўлиқ мувофиқлаштирилишини таъминлашга ёрдам берди. Ушбу бўлимда маблағларнинг тақсимланиши ва тўрт хил мавзуга таъсири батафсилроқ ёритилади.

ТАЪЛИМ

4-БРМ доирасида юқори сифатли таълимни ривожлантириш Ўзбекистон томонидан барқарор ривожланиш режасида асосий миллий устуворлик сифатида белгиланган. Облигациялар чиқаришдан тушган маблағ қисман боғча ёшидаги болаларга ўрта мактабни битиргунга қадар таълим хизматларини кўрсатишни давом эттириш учун сарфланди.

Kindergartens

Мувофиқ лойиҳалар сони	35
Ажратилган маблағлар	191 069 миллион сўм
Янги яратилган қўшимча салоҳият	4 220
Таъмирланган мавжуд салоҳият	3 300

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

5-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган болалар боғчалари лойиҳалари доирасида яратилган қўшимча салоҳият[21]

Лойиҳа	Бюджет (миллион сўм)	Янги яратилган салоҳият	Таъмирланган мавжуд салоҳият
Андижон вилояти Андижон шаҳридаги 38-сон болалар боғчасини реконструкция қилиш	5,449	280	-
Андижон вилояти Балиқчи туманидаги 25-сон болалар боғчасини реконструкция қилиш	5,260	280	-
Андижон вилояти Андижон туманидаги 14-сон болалар боғчасини реконструкция қилиш	6,192	240	-
Наманган вилояти Мингбулоқ туманидаги Тегирмонбоши аҳоли турар жойида янги болалар боғчасини қуриш	7,329	240	-
Андижон шаҳридаги 35-сон болалар боғчасини реконструкция қилиш	6,048	210	-
Қашқадарё вилояти Қарши туманидаги 26-сон болалар боғчасини реконструкция қилиш	4,472	180	-
Фарғона вилояти Сўх туманидаги Сариканда аҳоли турар жойида янги болалар боғчасини қуриш	7,268	180	-
Наманган вилояти Косонсой туманидаги Чиндовул аҳоли турар жойида янги болалар боғчасини қуриш	6,122	180	-
Наманган вилояти Уйчи туманидаги Овчибулоқ аҳоли турар жойида янги болалар боғчасини қуриш	6,153	180	-
Тошкент вилояти Нурафшон шаҳридаги Тўйтепа аҳоли турар жойида янги болалар боғчасини қуриш	6,212	180	-
Қолган болалар боғчаси лойиҳалари	130,565	2,070	3,300
Жами	**191,069**	**4,220**	**3,300**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

[21] Бу янги ташкил этилган қўшимча жойлар сони бўлиб, реконструкция қилинаётган мавжуд жойларни ўз ичига олмайди

8-расм: Болалар боғчалари учун фойдаланиладиган ер турлари, фоиз кўринишида

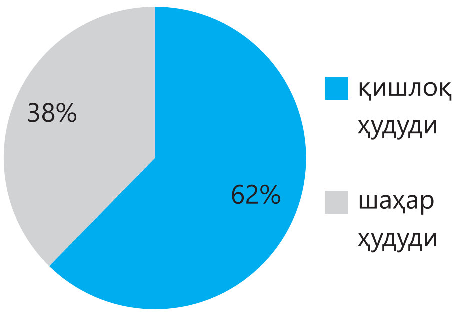

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

9-расм: Турлари ва ҳудудлари кесимида болалар боғчаси лойиҳалари сони

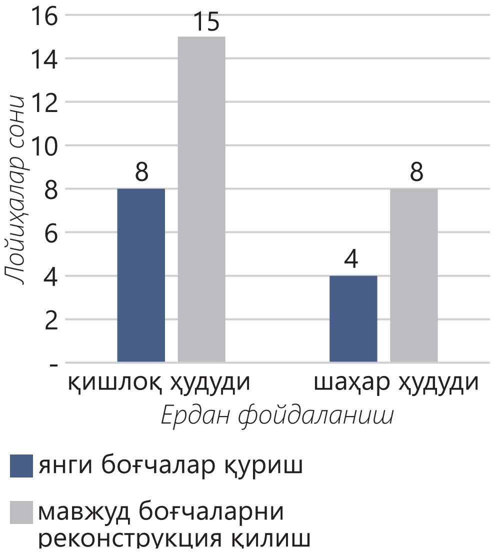

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Таъсир таҳлили

Эмиссиядан тушган маблағнинг бир қисми бутун мамлакат бўйлаб болалар боғчаларини қуриш ва реконструкция қилиш учун сарфланди. Мактабгача таълим мамлакатимизнинг БРМ сари олдинга силжишида муҳим сектор сифатида белгиланди. Ҳукумат бутун мамлакат бўйлаб болалар боғчалари даражасида таълим бериш сифатини яхшилашга интилади.

8-расмдан кўриниб турибдики, ушбу ажратманинг аксарият қисми (62 фоизи) қишлоқ аҳолисига фойда келтиради. Қишлоқ аҳолисига таълим хизматларини кўрсатиш тарихан қийинроқ бўлган, шу боис бундай минтақалар ҳамма учун адолатли ўтишни таъминлаш мақсадида танлов жараёни орқали аниқланган.

Болалар боғчалари лойиҳалари учун тушган маблағлар мамлакатнинг барча ҳудудлари бўйлаб тақсимланди. 10-расмда кўрсатилганидек, ҳудудлар кесимида қаралганда, энг катта ҳисса (38 131 миллион сўм) Наманган вилоятига тўғри келди – бу минтақадаги барча лойиҳалар қурилишга йўналтирилган. Наманган вилояти катта ҳажмда табиий ресурсларга эга бўлиб, вилоятнинг ҳозирги иқтисодий ўсишига мос равишда урбанизацияга учрамоқда. Вилоят аҳолисининг ҳам кўпайиб бораётгани қўшимча таълим салоҳиятига эҳтиёж борлигини кўрсатмоқда.

10-расм: Ҳудудлар кесимида болалар боғчаларини қуриш ва реконструкция қилиш лойиҳалари

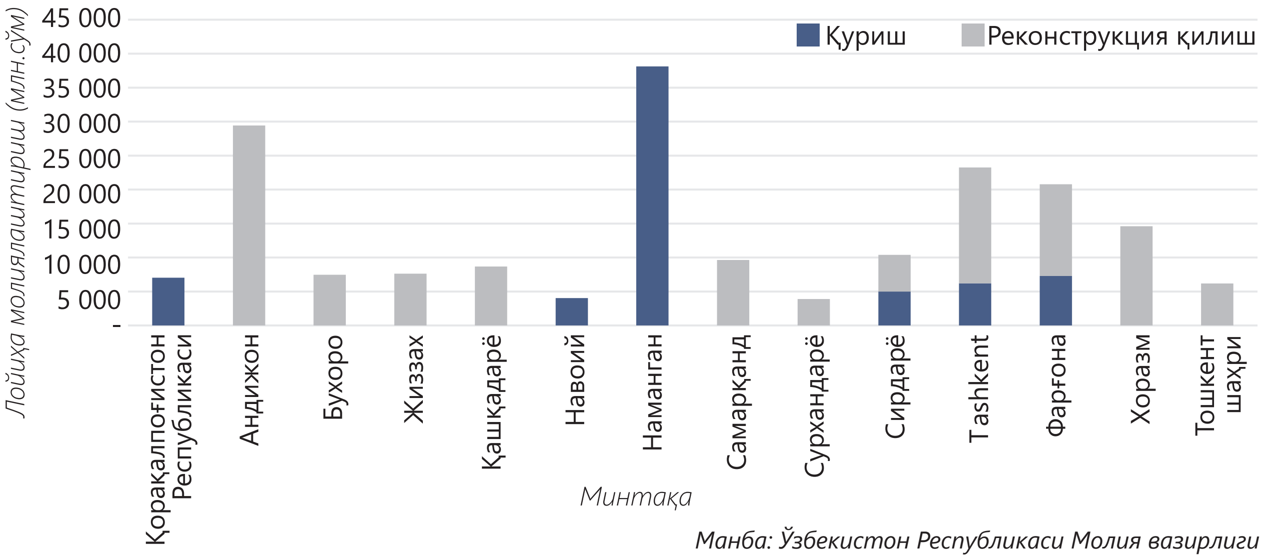

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Мамлакатнинг аҳолиси энг зич жойлашган вилояти бўлган Андижон[22], вилоятига реконструкция лойиҳаларига энг кўп маблағ ажратилди (29 427 миллион сўм).

Болалар боғчаларига қўшимча инвестиция киритилиши ҳисобига салоҳиятнинг ортиши қўшимча педагогик ва нопедагогик кадрларни жалб этишга хизмат қилмоқда. 6-жадвалда бунинг қишлоқ ва шаҳар ҳудудлари кесимида ходимларнинг бандлигига бўлган таъсири ва таҳлили келтирилган. Шу жумладан, жадвалда қурилиш лойиҳалари доирасида яратилган қўшимча болалар боғчалари салоҳияти, шунингдек, мавжуд муваффақиятли қайта таъмирланган салоҳият ҳажми кўрсатилган.

6-жадвал: Болалар боғчаларида мавжуд салоҳият ва ишга олинган қўшимча ходимларга бўлган таъсир

Ҳудуд	Иш билан таъмин-ланган ўқитувчи сони	%	Иш билан таъминланган ўқитувчи бўлмаган ходимлар	%	Қўшимча салоҳият	%	Реконструкция қилинган мавжуд салоҳият	%
Қишлоқ ҳудудлари	351	61%	468	63%	3,010	71%	1,590	48%
Шаҳар ҳудудлари	222	39%	278	37%	1,210	29%	1,710	52%
Жами	**573**	**100%**	**746**	**100%**	**4,220**	**100%**	**3,300**	**100%**

Бундан ташқари, ушбу бандлик кўрсаткичлари 8-расмда кўрсатилганидек, қишлоқ ва шаҳарлардаги умумий инвестициялар билан мос келади, чунки қишлоқ жойларда қўшимча (ўқитувчи бўлган ва ўқитувчи бўлмаган) ходимлар умумий қўшимча ишга олинган ходимларнинг 62 фоизини ташкил қилади.

11-расм: Ҳудудлар кесимида болалар боғчаларига қабул қилинган болалар ва иш билан таъминланган ходимлар

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

[22] АЙСАЧЕВ А.А., 2021 йил. "АНДИЖОН ВИЛОЯТИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РИВОЖЛАНИШИ МИНТАҚАВИЙ ДИНАМИКАСИНИНГ ИҚТИСОДИЙ-СТАТИСТИК ТАҲЛИЛИ. НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ ФАН" (ECONOMIC AND STATISTICAL ANALYSIS OF REGIONAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE ANDIJAN REGION. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE) Таъсисчилар: "Назарий ва амалий фан", (9).

Амалдаги тажрибани ўрганиш

1-лойиҳа: Наманган вилояти Мингбулоқ туманидаги Тегирмонбоши аҳоли турар жойи ҳудудида 240 болалик янги болалар боғчасини қуриш.

Ажратилган маблағлар: 7 329 миллион сўм.

Тафсилоти: (Наманган вилояти Мингбулоқ туманидаги) Тегирмонбоши қишлоқ аҳолиси турар жойи ҳудудида 3-6 ёшдаги болалар учун таълим шароити яратишга ёрдам кўрсатиш мақсадида янги болалар боғчаси қурилди. Ушбу лойиҳа болалар учун таълим олиш имкониятларини кенгайтириш нуқтаи назаридан жойлардаги манфаатдор томонлар учун катта аҳамиятга эга бўлди. Мазкур лойиҳа учун болалар боғчалари бўйича барча лойиҳалар орасида энг катта ҳажмда маблағ, яъни жами 7 329 миллион сўм ажратилди.

Таъсири: Янги қурилган болалар боғчаси Наманган вилоятида болаларни таълим билан қамраб олиш даражасини оширишга кўмак берди. Унда 240 нафар бола тарбияланади, шунингдек, 18 нафар ўқитувчи ва 25 нафар педагог бўлмаган ходимлар учун иш ўринлари яратилади.

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

2-лойиҳа: Фарғона вилояти Сўҳ туманидаги Сариканда аҳоли турар жойи ҳудудида янги болалар боғчасини қуриш.

Ажратилган маблағлар: 7 268 миллион сўм.

Тафсилоти: Фарғона вилояти Сўҳ туманида янги болалар боғчасини қуришга маблағлар ажратилди. Сўх тумани Ўзбекистоннинг қўшни Қирғизистон Республикаси ҳудуди билан ўралган эксклав қишлоқ ҳудуди ҳисобланади.

Таъсири: Янги қурилишлар мазкур узоқ ҳудудда жойлашган қишлоқ аҳолиси учун болалар боғчаси салоҳиятини кенгайтириш билан бирга, қўшимча иш ўринлари ҳам яратади. Лойиҳани амалга ошириш натижасида уч ёшдан олти ёшгача бўлган қўшимча 180 нафар бола мактабгача таълим муассасаларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлади. Янги болалар боғчасида 14 нафар педагог ва 18 нафар педагог бўлмаган ходимлар ишлайди.

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

7-жадвал: Болалар боғчаларига доир амалий тадқиқотларида мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари

БРМ кўрсаткичлари	Тавсифлар
4.2.1.1	Саломатлик, таълим олиш ва психологик фаровонлик нуқтаи назаридан нормал ривожланаётган уч ёшдан беш ёшгача бўлган болаларнинг жинси бўйича нисбати
4.2.1.2	Уч ёшдан олти ёшгача бўлган болаларнинг мактабгача таълим тизими билан қамраб олинган нисбати
4.2.2	Тизимли таълимда иштирок этиш нисбати (расмий бошланғич мактабга кириш ёшидан бир йил олдин), жинси бўйича
4.5.1	Таълим тизимида жинси, қишлоқ/шаҳар ҳудудида жойлашуви ва моддий таъминланганлик нисбати бўйича паритет индекслари
4.a.1	Қуйидагилардан фойдаланиш имконияти мавжуд мактаблар нисбати: (a) электр энергияси; (b) таълим мақсадлари учун Интернет; (c) таълим мақсадлари учун компютерлар; (d) ногирон талабалар учун мослаштирилган инфратузилма ва материаллар; (e) асосий ичимлик суви; (f) ўғил-қизлар учун алоҳида асосий санитария иншоотлари; ва (g) асосий қўл ювиш иншоотлари
4.c.1	(a) мактабгача таълим ва (b) умумий таълим муассасаларида тегишли даражада дарс бериш учун зарур бўлган камида минимал даражада ташкил қилинган ишга киришдан олдинги ёки иш мобайнидаги педагогик ўқув курсларини (масалан, педагогика бўйича ўқувлар) олган ўқитувчиларнинг нисбати.

МАКТАБЛАР

Мувофиқ лойиҳалар сони	33
Ажратилган маблағлар	247 805 миллион сўм
Янги яратилган қўшимча салоҳият	13 957
Таъмирланган мавжуд салоҳият	12 633

8-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган мактаб лойиҳалари доирасида яратилган салоҳият

Лойиҳа	Бюджет (миллион сўм)	Янги яратилган салоҳият	Таъмирланган мавжуд салоҳият
Бухоро шаҳридаги 39-сон мактабни реконструкция қилиш шаҳар	11,572	1,310	-
Наманган шаҳридаги Истиқбол аҳоли турар жойида янги мактаб қуриш	16,205	660	-
Хоразм вилояти Урганч туманидаги 47-сон мактабни реконструкция қилиш	6,279	660	414
Бухоро вилояти Когон туманидаги 17-сон интернат мактабини реконструкция қилиш	6,066	660	-
Андижон вилояти Шаҳрихон туманидаги 3-сон мактабни реконструкция қилиш	8,966	640	-
Хоразм вилояти Қўшкўпир туманидаги 4-сон мактабни реконструкция қилиш	6,282	630	-
Навоий вилояти Хатирчи туманидаги 20-сон мактабни реконструкция қилиш	6,089	630	520
Тошкент вилояти Зангиота туманидаги 38-сон мактабни реконструкция қилиш	8,642	540	140
Тошкент шаҳри Яшнабод туманидаги 23-сон мактабни реконструкция қилиш	6,606	540	-
Тошкент шаҳри Яшнобод туманидаги 61-сон мактабни реконструкция қилиш	6,158	540	-
Қолган мактаб лойиҳалари	164,942	7,147	11,559
Жами	**247,806**	**13,957**	**12,633**

12-расм: Ҳудудлар кесимида мактабларни молиялаштиришнинг фоиз кўриниши

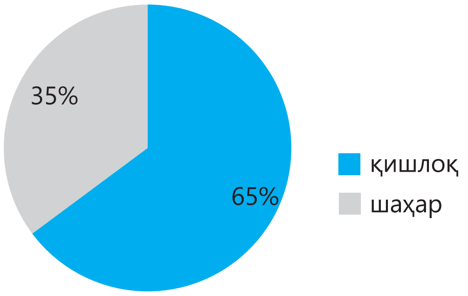

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Таъсир таҳлили

Ўзбекистоннинг таълим соҳасидаги мақсадларининг қўшимча компоненти 1-11-синфлар (7 ёшдан 18 ёшгача) таълимга инвестиция киритишдир. Маблағлар Халқ таълими вазирлиги кўмагида тақсимланди.

Мамлакатимизда бошланғич ва ўрта таълим муассасалари билан қамраб олиш 100 фоизга яқин[23], эканини инобатга олиб, мавжуд инфратузилмани

[23] ЮНЕСКО. 2022 й. Ўзбекистон | ЮНЕСКО "UIS". [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <http://uis.unesco.org/en/country/uz> [Accessed 2 July 2022].

такомиллаштиришга эътибор қаратилди. Бу қуйидаги 13-расмда кўрсатилган бўлиб, маблағ ажратилишининг таъсири асосан қишлоқ жойларга қаратилган реконструкция лойиҳалари натижасида бўлган.

Қурилиш лойиҳаларини молиялаштиришга келсак, молиялаштиришнинг асосий қисми Наманган вилоятида тўпланган. Бу болалар боғчалари лойиҳалари учун қурилишни молиялаштириш тақсимоти билан ҳам мувофиқлаштирилган.

13-расм: Турлари ва ҳудудлари кесимида мактаб лойиҳалари сони

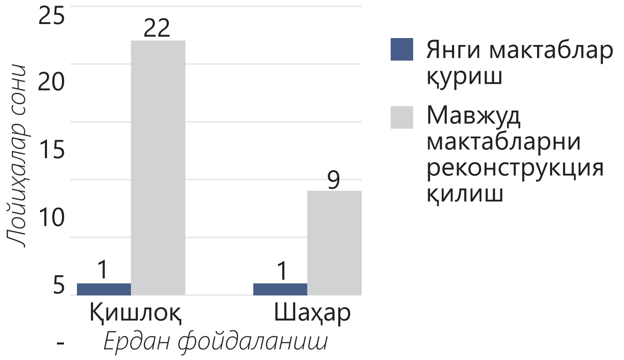

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

9-жадвал: Мактабларда мавжуд салоҳият ва ишга олинган қўшимча ходимларга бўлган таъсир

Ҳудуд	Иш билан таъмин-ланган ўқитувчи сони	%	Иш билан таъминланган ўқитувчи бўлмаган ходимлар	%	Қўшимча салоҳият	%	Реконструкция қилинган мавжуд салоҳият	%
Қишлоқ ҳудудлари	1,019	71%	205	70%	8,437	60%	10,209	81%
Шаҳар ҳудудлари	414	29%	88	30%	5,520	40%	2,424	19%
Жами	**1,433**	**100%**	**293**	**100%**	**13,957**	**100%**	**12,633**	**100%**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Реконструкция қилиш ишларига энг кўп маблағ тақсимланган вилоятлар 14-расмда кўрсатилганидек, Тошкент ва Фарғона вилоятлари бўлди.

14-расм: Мактабларни қуриш ва реконструкция қилиш лойиҳаларининг минтақалар кесимидаги харажатлари

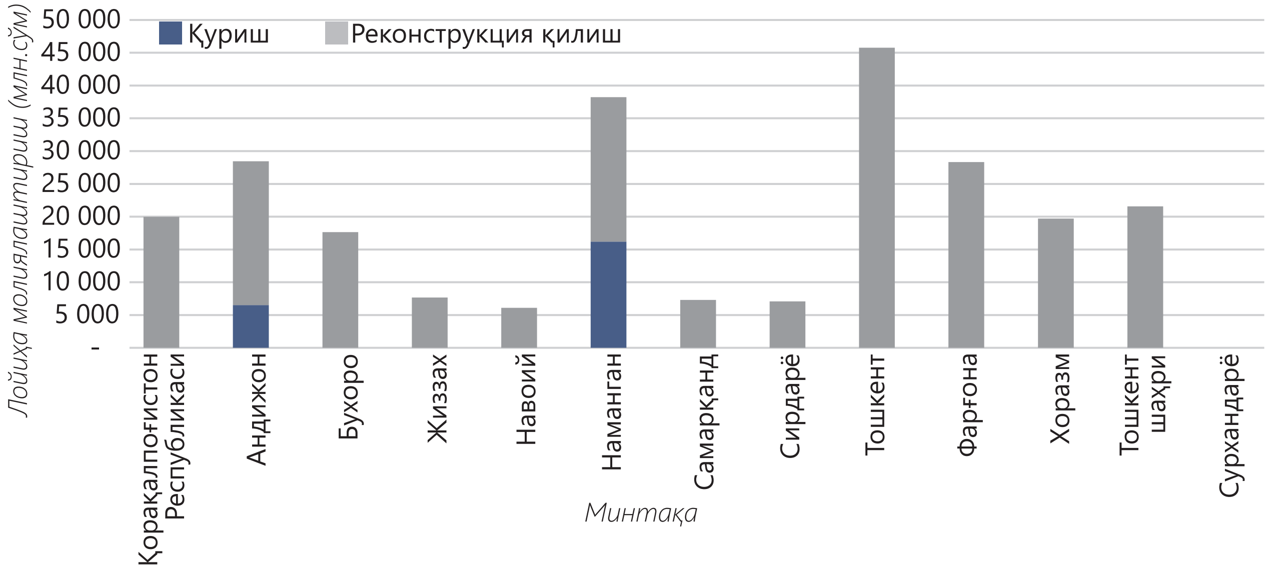

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

15-расм: Мактабларга ўқишга қабул қилинган ва иш билан таъминланган ходимларнинг минтақалар кесимидаги сони

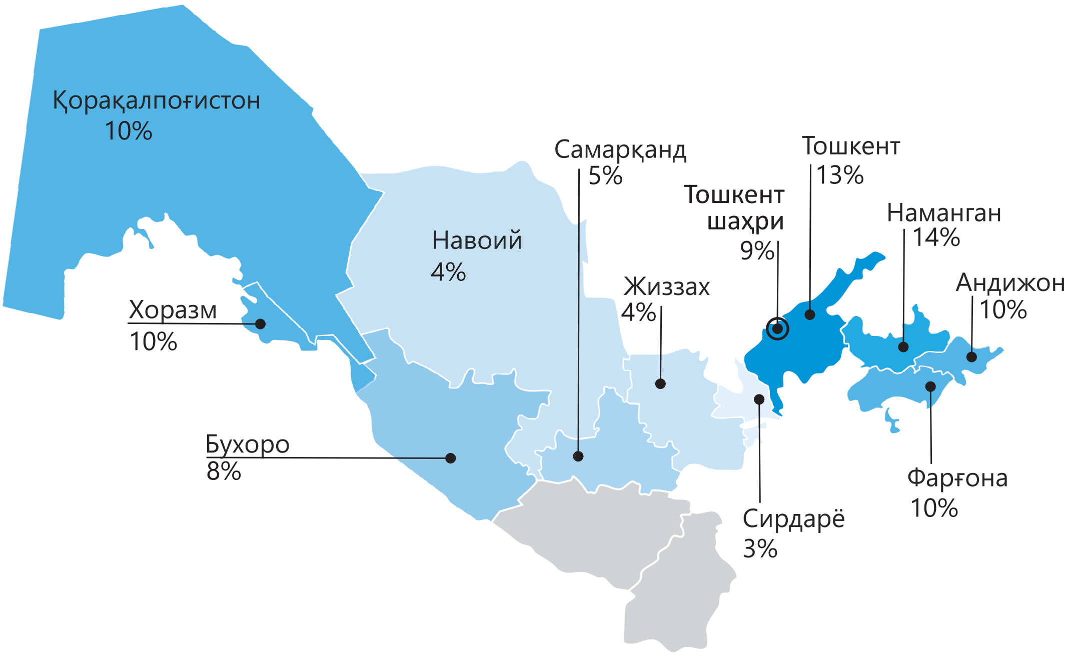

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Амалдаги тажрибани ўрганиш

1-лойиҳа: Бухоро вилояти Бухоро шаҳридаги 39-сон мактабни реконструкция қилиш

Ажратилган маблағлар: 11 572 миллион сўм

Тавсилоти: Бухоро минтақаси кўплаб ўзбек тарихий шахслари билан катта аҳамиятга эга. Минтақа маданияти, дини ва савдоси билан машҳур. Буюк ипак йўли бўйидаги муҳим ҳудуд бўлганлиги сабабли маҳаллий аҳоли учун тарихий аҳамиятга эга. Шаҳар мактабини реконструкция қилиш учун унинг салоҳиятини кенгайтириш мақсадида катта миқдорда, 11 572 миллион сўм маблағ ажратилди.

Таъсири: Реконструкция қилиш лойиҳаси мактаб салоҳиятини 1310 ўқувчига сезиларли даражада ошириб, маҳаллий аҳоли учун янада кўпроқ таълим олиш имкониятларини яратди. Шунингдек, реконструкция қилиш натижасида 66 нафар ўқитувчи ва 14 нафар педагог бўлмаган ходимлар иш билан таъминланди.

Реконструкция қилишнинг ўзи нафақат ўқув хоналарига эътибор қаратди, балки ёпиқ ва очиқ спорт иншоотлари, ошхона ва қўшимча АКТ инфратузилмасини яратишни ҳам ўз ичига олди.

10-жадвал: Мактабларга доир амалий тадқиқотларида мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари

БРМ кўрсаткичлари	Тавсифлар
4.1.1	(a) 1-4-синфлар ва (b) ўрта мактабнинг 5-9-синфларида (i) ўқиш ва (ii) математика бўйича камида минимал билим даражасига эришган болалар ва ёшларнинг жинси бўйича нисбати
4.3.1	Ёшлар ва вояга етганларнинг охирги 12 ой давомида расмий ва норасмий таълим ва ўқувда иштирок этиш нисбати, жинси бўйича
4.4.1	Ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) кўникмаларига эга бўлган ёшлар ва вояга етганларнинг малака турлари бўйича нисбати
4.5.1	Таълим тизимида жинси, қишлоқ/шаҳар ҳудудида жойлашуви ва моддий таъминланганлик нисбати бўйича паритет индекслари
4.5.2	Ушбу тоифадаги таълим олиши керак бўлган болаларнинг умумий сонидан мактабга қабул қилинган ногирон болалар нисбати
4.7.1	(i) глобал фуқаролик таълими ва (ii) барқарор ривожланиш учун таълим, шу жумладан гендер тенглиги ва инсон ҳуқуқлари (a) миллий таълим сиёсатида, (b) ўқув дастурларида, (c) ўқитувчиларни тайёрлашда, ва (d) талабаларни баҳолаш каби барча даражаларда ҳисобга олиниш даражаси
4.a.1	Қуйидагилардан фойдаланиш имконияти мавжуд мактаблар нисбати: (a) электр энергияси; (b) таълим мақсадлари учун Интернет; (c) таълим мақсадлари учун компютерлар; (d) ногирон талабалар учун мослаштирилган инфратузилма ва материаллар; (e) асосий ичимлик суви; (f) ўғил-қизлар учун алоҳида асосий санитария иншоотлари; ва (g) асосий қўл ювиш иншоотлари
4.c.1	(a) мактабгача таълим ва (b) умумий таълим муассасаларида тегишли даражада дарс бериш учун зарур бўлган камида минимал даражада ташкил қилинган ишга киришдан олдинги ёки иш мобайнидаги педагогик ўқув курсларини (масалан, педагогика бўйича ўқувлар) олган ўқитувчиларнинг нисбати.

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ

Ўзбекистонда сўнгги ўн йилликлардаги иқтисодий ўсиш мамлакатнинг 2030 йилга бориб даромад даражаси ўрта давлатга айланишга доир интилишларини рўёбга чиқаришга хизмат қилди. Бироқ, бундай ўсиш билан биргаликда соғлиқни сақлаш самарасидаги тенгсизликнинг кучайиши кузатилди.[24]

Бутун мамлакат аҳолиси БМТ БРМга мувофиқ адолатли ўтиш даврини бошдан кечириши учун Ўзбекистон турли тиббиёт хизматларига инвестиция киритиш зарурлигини белгилаб олди. Ушбу инвестициялар қуйида кўрсатилганидек, турли демографик гуруҳлар, жумладан, таъсирларга тобеълиги юқори бўлган қатламларни ҳам қамраб олган ҳолда амалга оширилмоқда.

[24] Ooman, N., Lule, E., Vazirani, D. and Chhabra, R., 2003. "Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш, озиқ-овқат истъемоли ва аҳоли бўйича номутаносибликлар" (Uzbekistan Inequalities in Health, Nutrition and Population).

Шифохоналар (стационар даволаш тиббиёт муассасалари)

Мувофиқ лойиҳалар сони	36
Ажратилган маблағлар	343 892 миллион сўм
Стационар ўринлар	3 728
Амбулатор ўринлар	1 150

11-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган шифохоналар бўйича лойиҳаларнинг таъсири

Лойиҳа	Ажратиш (миллион сўм)	Қўшимча ўринлар сони	
		Стационар	Амбулатор
Андижон вилоятининг Андижон шаҳрида янги оилавий поликлиника қуриш	9,393	-	350
Андижон вилояти Избоскан туманидаги имконияти чекланган хотин-қизлар учун Чуама "Муруват" уйини реконструкция қилиш	7,055	345	0
Наманган вилояти Наманган шаҳридаги болалар шифохонасини реконструкция қилиш	14,261	300	-
Тошкент вилоятидаги Тошкент туман кўп тармоқли шифохонасини реконструкция қилиш	8,475	-	300
Фарғона вилояти Қўқон шаҳридаги имконияти чекланган эркаклар учун "Мурувват" уйини реконструкция қилиш	6,224	300	-
Бухоро вилояти Бухоро шаҳри 7-чи кичик туманида 250 амбулатор ўринли оилавий поликлиниканинг янги биносини қуриш	5,359	-	250
Наманган вилояти, Наманган шаҳридаги 2-сонли туғруқ мажмуасини реконструкция қилиш	12,214	230	-
Республика шошилинч тиббий ёрдам илмий маркази Қашқадарё вилояти Карши шаҳридаги Қашқадарё филиалини реконструкция қилиш	6,932	220	-
Тошкент вилояти сил касалликлари диспансерини реконструкция қилиш	7,843	220	-
Фарғона вилояти Қўқон шаҳридаги вилоят болалар сил касаллиги санаторийсини реконструкция қилиш	8,349	200	-
Қолган лойиҳалар	257,787	1,913	250
Жами	**343,892**	**3,728**	**1,150**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Таъсир таҳлили

Бюджет маблағларининг ажратилиши бўйича биринчи ўнликдан ўрин олган 10 лойиҳадан 9 таси шифохона ва тиббиёт марказларини реконструкция қилиш лойиҳалари доирасида стационар ўринлар сонини кўпайтиришга қаратилган. Шифохоналарни қуриш ва реконструкция қилиш доирасида молиялаштиришнинг тўртдан уч қисми беморлар учун стационар ўринлар фондини кўпайтиришга, тўртдан бир қисми эса амбулатория фондини кўпайтиришга йўналтирилди. 12-жадвалда кўрсатилганидек, мавжуд инфратузилмани реконструкция қилиш ва таъмирлаш миллий соғлиқни сақлаш тизимини янада самарали ривожлантиришнинг устувор йўналишлари қаторига қўшилди.

12-жадвал: Шифохона лойиҳалари ва қўшимча ўринлар тури

Ишлар тури	Миқдор (миллион сўм)	Фоиз улуши
Реконструкция қилиш	278 592	81%
Қуриш	65 300	19%
Жами	**353 892**	**100 %**

Ўрин тури	Ўринлар сони	Фоиз улуши
Стационар ўринлар	3 728	76%
Амбулатор ўринлар	1 150	24%
Жами	**4 878**	**100 %**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

13-расм: Шифохоналар қуриш ва реконструкция қилишга маблағ ажратишнинг минтақалар кесимидаги нисбати

Минтақа	Фоиз улуши
Қорақалпоғистон Республикаси	4%
Андижон	14 %
Бухоро	2 %
Жиззах	1%
Қашқадарё	5 %
Наманган	9%
Самарқанд	4%
Сурхандарё	11%
Сирдарё	3%
Тошкент вилояти	31%
Фарғона	12%
Хоразм	4%
Жами	**100 %**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Шифохоналар қуриш бўйича лойиҳалар доирасида амбулатор даволаш салоҳиятини кенгайтириш асосан учта вилоятда, хусусан, Андижон, Бухоро ва Тошкент вилоятларида амалга оширилди, қолган маблағлар бутун Ўзбекистон бўйлаб стационар шифохона қурилиши лойиҳаларини қўллаб-қувватлашга йўналтирилди.

14-жадвал: Минтақалар кесимида қўшимча ўринлар салоҳияти

Минтақа	Яратилган ўринлар сони	
	Амбулатор	Стационар
Андижон	350	655
Бухоро	250	-
Фарғона	-	730
Жиззах	150	50
Қашқадарё	-	310
Хоразм	-	45
Наманган	-	685
Қорақалпоғистон Республикаси	100	165
Самарқанд	-	280
Сурхандарё	-	240
Сирдарё	-	63
Тошкент вилояти	300	505
Жами	**1 150**	**3 728**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

15-жадвалда кўрсатилганидек, облигациялар эмиссиясидан келиб тушган маблағлар турли соғлиқни сақлаш соҳаларига бўлган таъсирни ҳосил қилди. Маблағларнинг катта қисми кўп тармоқли шифохоналарга (62 фоиз) йўналтирилган бўлса-да, маблағлар тиббиёт хизматларининг кенг доирасига, жумладан юқумли касалликларни даволаш (7 фоиз), ногиронларга хизмат кўрсатиш (6 фоиз), тез тиббий ёрдам хизматларини кўрсатиш (5 фоиз) ҳамда она ва бола саломатлигини таъминлаш (8 фоиз) кабиларга ҳам йўналитирилди.

15-жадвал: Шифохоналарнинг турлари кесимидаги сони

Шифохона тури	Сони	Маблағлар миқдори (миллион сўмда)	Молиялаштиришнинг фоиз даражаси
Болалар учун юқумли касалликларни даволаш шифохонаси	1	6 401	2 %

Шифохона тури	Сони	Маблағлар миқдори (миллион сўмда)	Молиялаштиришнинг фоиз даражаси
Кўп тармоқли шифохоналар	24	213 926	62%
Ногирон шахслар учун шифохоналар	3	21 721	7 %
Тез тиббий ёрдам кўрсатиш марказлари	2	18 254	5 %
Кўп тармоқли болалар шифохонаси	1	14 261	4%
Туғруқхона ва перинатал шифохоналар	2	28 137	8 %
Юқумли касалликлар шифохонаси	1	25 000	7 %
Сил касаллиги диспансери	1	7 843	2 %
Болалар суяк туберкулёзи санаторияси	1	8 349	3%
Жами	**36**	**343 893**	**100 %**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Адолатли ўтишнинг муҳим таркибий қисми кенг кўламли ташаббуслар орқали турли хил соғлиқни сақлаш тизимининг турли соҳаларига инвестиция киритишдир. Ушбу инвестицияларнинг мақсади мамлакат ҳудудларида аҳолининг турли гуруҳлари дуч келадиган соғлиқни сақлаш соҳасидаги номутаносибликни қисқартириш ва барча учун соғлиқни сақлаш чораларининг самарасини яхшилашдан иборат.

16-расм: Стационар ва амбулатор ўринларнинг минтақалар кесимидаги сони

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Амалдаги тажрибани ўрганиш

1-лойиҳа: Тошкент вилояти Охангарон туман кўп тармоқли шифохонасини реконструкция қилиш

Ажратилган маблағлар: 30 064 миллион сўм

Тавсилоти: Тошкент вилояти Оҳангарон туманининг қишлоқ ҳудудида облигация маблағлари ҳисобидан шифохона реконструкция қилинди. Реконструкция ишлари собиқ реабилитация шифохонасининг 140 ўринли кўп тармоқли муассасага айлантирилишини ўз ичига олди.

Таъсири: Туманнинг Нуробод қўрғонида жойлашган Охангарон тумани тиббиёт муассасаси қуйидагиларни ўз ичига олган ҳолда реконструкция қилинди:

- 20 ўринли тез ёрдам бўлими
- 20 ўринли жарроҳлик бўлими
- 20 ўринли болалар бўлими
- 55 ўринли туғруқ бўлими
- 25 ўринли терапия бўлим
- Туман санитария-епидемиология хизмати биноси

16-жадвал: Соғлиқни сақлаш соҳасидаги амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари

БРМ кўрсаткичлари	Тавсифлар
3.4.1	30-69 ёшдаги аҳоли ўртасида ёшга қараб ўлим ҳолатларини қайд қилиш стандартларига кўра улар юрак-қон томир касалликлари, саратон, диабет турлари ёки сурункали нафас олиш йўллари касалликлари билан боғлиқ
3.8.1.1	Муҳим тиббий хизматларни қамраб олиш (назорат қилинадиган тадбирларга асосланган муҳим хизматларнинг ўртача қамрови, жумладан репродуктив, оналар, янги туғилган чақалоқлар ва болалар саломатлиги, юқумли касалликлар, юқумли бўлмаган касалликлар, хизмат кўрсатиш салоҳияти, ҳамда кенг аҳоли ва аҳолининг энг кам таъминланган қатламлари ўртасида хизматлардан фойдаланиш имконияти сифатида белгиланади).
3.b.1	Миллий эмлаш тақвимига киритилиш орқали қамраб олинган болалар нисбати (дифтерия, кўк йўтал, қоқшол, қизамиқ, қизилча, паротит, менингококк инфекцияси, сил, ротавирус инфекцияси, В гепатити, полиомиелит, пневмококк инфекцияси касаллиги ва папилломавирус)
3.c.1	Тиббиёт ходимларининг зичлиги ва ҳудудлар бўйича тақсимоти: (a) ҳар 10 000 кишига тўғри келадиган барча ихтисосликдаги шифокорлар сони; (b) ҳар 10 000 кишига тўғри келадиган ҳамширалар сони

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Болаларни эмлаш

Ўзбекистонда болалар ўлими аср бошидан буён мамлакатимиз иқтисодий тараққиёти билан ҳамоҳанг тарзда[25] йилдан-йилга изчил қисқариб келмоқда.[26] Шунга қарамай, аҳоли ёш табақаларининг ҳали ҳам юқумли касалликларга мойиллиги сақланиб қолмоқда.

Ўзбекистондаги соғлиқни сақлаш кўрсаткичлари, масалан, чақалоқлар ўлими кўрсаткичлари бўйича ҳудудлар ўртасида ҳамон сезиларли фарқлар мавжудлиги бунинг далилидир. Республиканинг шаҳар жойларида ўлим даражаси қишлоқ жойларига қараганда пастроқдир.[27]

Болаларни эмлаш бўйича кенг қамровли дастур давлат томонидан барча учун болалар саломатлигини мустаҳкамлашга қаратилган саъи-ҳаракатларининг муҳим ажралмас қисмини ташкил қилади.

[25] Назаровна Т.З., Аъзамқулович Д.Ф., Жураевна М.Н. ва Абдусаломовна Ҳ.С., 2016 й. "Мустақилликдан кейинги йилларда Ўзбекистон Республикаси аҳолиси ўртасида ўлим ҳолатлари ва ўртача умр кўриш давомийлиги" (Mortality and life expectancy rates of population of the Republic of Uzbekistan in the years after independence). "European science review", (3-4).

[26] ЮНИСЕФ. 2022 й. "Ўзбекистон (УЗБ) - Демография, саломатлик ва чақалоқлар ўлими - ЮНИСЕФ МАЪЛУМОТЛАРИ" (Uzbekistan (UZB) - Demographics, Health & Infant Mortality - UNICEF DATA). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://data.unicef.org/country/uzb/> [Accessed 8 July 2022].

[27] Комилова Н., Мухаммедова Н., Тожиева З., Назаров М. ва Эгамбердиева У., 2019 й. "Ўзбекистонда ўлим ҳолатларининг ҳудудий таърифлари" (Territorial definitions of population mortality in Uzbekistan). "Astra Salvensis", 1.

Мувофиқ вакциналар сони	10
Ажратилган маблағлар	197 481 миллион сўм
Харид қилинган вакцина дозалари	19 770 423
Харид қилинган асбоб-ускуналар	15 639 704 дона шприц ва 173 600 дона хавфсиз контейнер

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Таъсир таҳлили

Соғлиқни сақлаш вазирлигининг Санитария-эпидемиология хизмати облигациялар эмиссиясидан тушган маблағнинг 8 фоизини болаларни профилактик эмлашга йўналтирди. Сотиб олинган вакциналар қатор юқумли касалликларни, шу жумладан қуйидаги 17-жадвалда келтирилганларни қамраб олди.

17-жадвал: Вакцина ва асбоб-ускуналар турлари кесимидаги миқдори ва харажатлар

Харид тури	Вакцина номи	Харид қилинган дозалар	1 дозанинг нархи (АҚШ доллари)	Ажратиш (миллион сўм)
Вакцина	ОПВ (полиомиелитга қарши вакцина)	5,379,093	0.16	8,779
	Пентавалент (дифтерия-кўкйўтал-қоқшол-гепатит В-хиб инфекциясига қарши вакцина)	2,905,171	0.80	23,706
	ПНЕВМО (пневмококк инфекцияларига қарши вакцина)	2,612,413	2.95	78,608
	РОТА (ротавирусга қарши вакцина)	2,298,291	1.20	28,131
	КПК (қизамиқ, паротит ва қизилчага қарши вакцина)	1,871,651	1.53	29,209
	АДС-М (дифтерия ва қоқшолга қарши вакцина)	1,666,371	0.18	3,059
	БЦЖ (туберкулёзга қарши вакцина)	1,093,678	0.13	1,450
	АКДС (дифтерия-қоқшол-кўк йўталга қарши вакцина)	875,660	0.25	2,233
	ВГВ (гепатит В га қарши вакцина)	853,795	0.25	2,177
	ВПЧ (бачадон бўйни саратонига қарши вакцина)	214,300	4.60	10,051
Жами вакцина		**19,770,423**		**187,403**
Жиҳозлар	СР шприц 0,5 мл	13,524,729	0.06	8,277
	БЦЖ шприци 0,05 мл	1,811,385	0.04	739
	Бир марталик шприц ва игна, 5 мл	213,020	0.04	87
	Хавфсизлик контейнерлари	173,600	0.53	938
	Бир марталик шприц ва игна, 2 мл	90,570	0.04	37
Жами асбоб-ускуналар		**15,813,304**		**10,078**
ЖАМИ		**35,583,727**		**197,481**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Ажратилган 197 481 миллион сўм болаларни туғилганидан бошлаб (масалан, гепатит В га қарши) ва 16 ёшгача (масалан, дифтерия ва қоқшолгага қарши) бўлган даврда эмлаш учун 19 770 423 доза вакцина харид қилиш имконини берди.

18-жадвал: Болаларни эмлаш ишларининг минтақалар кесимидаги қамрови

Минтақа	Вакциналар билан таъминланганлик
Тошкент шаҳри	932 531
Андижон	1 380 534
Бухоро	721 233
Жиззах	659 245
Қашқадарё	1 464 725
Навоий	427 000
Наманган	1 218 919
Самарқанд	1 805 172
Сурхандарё	1 290 814
Сирдарё	346 651
Тошкент вилояти	1 212 850
Фарғона	1 582 794
Хоразм	757 772
Қорақалпоғистон Республикаси	725 250
Жами	**14 525 490**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Эмлаш қамровининг минтақалар кесимидаги тақсимоти шуни кўрсатадики, мутлақ рақамларда энг юқори қамров даражаси Самарқанд (1 805 172) ва Фарғона (1 582 794) вилоятларида кузатилган. Сезиларли даражада қамраб олинган минтақалардан яна бири Тошкент бўлиб, Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятида жами 2 145 381 доза вакцина қўлланилган.

Бироқ, дастурда 18-жадвалда кўрсатилганидек, маҳаллий аҳоли сонини акс эттирувчи миллий миқёсдаги қамров устувор қилиб белгиланган.

19-жадвалда минтақалар кесимида ҳар бир вакцина учун қамров тафсилотлари келтирилган.

19-жадвал: Ўзбекистон Республикасида 2021 йил учун профилактик эмлаш ишларининг қамрови

Минтақа	ВГВ-1 (В гепатити)			БЦЖ-1			АКДС			Умумий қамров
	1 кунлик			2-5 кунлик			16 ойлик			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	72 732	72 378	99,5	72 729	71 538	98,4	45 592	43 227	94,8	187 143
Андижон	83 608	83 344	99,7	83 608	83 482	99,8	80 244	76 745	95,6	243 571
Бухоро	41 885	41 846	99,9	41 885	41 846	99,9	38 111	38 000	99,7	121 692
Жиззах	38 305	38 258	99,9	38 305	38 231	99,8	33 644	33 396	99,3	109 885
Қашқадарё	91 135	85 609	93,9	91 135	85 609	93,9	79 195	79 186	100,0	250 404
Навоий	25 780	25 593	99,3	25 778	25 483	98,9	20 074	20 051	99,9	71 127
Наманган	77 178	77 151	100,0	77 178	77 138	99,9	68 530	68 387	99,8	222 676
Самарқанд	106 475	106 328	99,9	106 475	106 165	99,7	95 113	94 684	99,5	307 177
Сурхандарё	76 835	76 672	99,8	76 835	76 668	99,8	66 418	66 418	100,0	219 758
Сирдарё	20 011	20 005	100,0	20 011	20 006	100,0	18 574	18 533	99,8	58 544
Тошкент вилояти	73 906	73 843	99,9	73 906	73 834	99,9	65 786	64 360	97,8	212 037
Фарғона	99 325	99 297	100,0	99 325	99 294	100,0	83 141	83 078	99,9	281 669
Хоразм	42 383	42 364	100,0	42 383	42 364	100,0	41 258	41 241	100,0	125 969
Қорақалпоғистон Республикаси	40 011	39 808	99,5	40 011	39 427	98,5	38 309	38 060	99,4	117 295
Жами	**889 569**	**882 496**	**99,2**	**889 564**	**881 085**	**99,0**	**773 989**	**765 366**	**98,9**	**2 528 947**

Минтақа	Пентавалент-1			Пентавалент-2			Пентавалент-3			Умумий қамров
	2 ойлик			3 ойлик			4 ойлик			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	43 034	41 861	97,3	41 650	40 602	97,5	48 316	44 679	92,5	127 142
Андижон	82 676	76 485	92,5	82 676	76 009	91,9	82 676	77 475	93,7	229 969
Бухоро	40 915	38 904	95,1	38 991	37 637	96,5	38 524	37 344	96,9	113 885
Жиззах	36 527	35 111	96,1	36 226	34 548	95,4	36 411	31 946	87,7	101 605
Қашқадарё	79 721	79 686	100,0	78 275	78 252	100,0	78 538	78 519	100,0	236 457
Навоий	24 525	23 790	99,8	23 469	23 133	99,8	23 235	22 994	99,8	69 917
Наманган	72 218	70 694	97,9	69 109	67 896	98,2	69 215	68 027	98,3	206 617
Самарқанд	95 527	95 084	99,5	94 970	94 486	99,5	95 341	94 941	99,6	284 511
Сурхандарё	67 833	67 229	99,1	65 871	65 474	99,4	66 382	66 264	99,8	198 967
Сирдарё	19 982	19 944	99,8	19 086	19 045	99,8	18 140	18 103	99,8	57 092
Тошкент вилояти	60 789	58 871	96,8	61 091	59 639	97,6	69 580	67 976	97,7	186 486
Фарғона	88 814	88 755	99,9	86 762	86 710	99,9	86 342	86 282	99,9	261 747
Хоразм	40 663	40 574	99,8	40 093	39 989	99,7	40 425	40 374	99,9	120 937
Қорақалпоғистон Республикаси	38 513	37 642	97,7	37 426	37 014	98,9	37 573	37 029	98,6	111 685
Жами	**791 737**	**774 630**	**97,8**	**775 695**	**760 434**	**98,0**	**790 698**	**771 953**	**97,6**	**2 307 017**

Минтақа	ПНЕВМО-1			ПНЕВМО-2			ПНЕВМО-3			Умумий қамров
	2 ойлик			3 ойлик			12 ойлик			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	51 190	50 687	99,0	49 989	49 606	99,2	47 149	46 800	99,3	147 093
Андижон	82 676	72 338	87,5	82 676	67 957	82,2	69 966	71 780	102,6	212 075
Бухоро	37 326	36 424	97,6	38 015	37 118	97,6	36 486	35 564	97,5	109 106
Жиззах	35 527	31 946	89,9	32 226	31 964	99,2	35 163	34 398	97,8	98 308
Қашқадарё	69 867	69 846	100,0	70 702	70 691	100,0	67 816	67 809	100,0	208 346
Навоий	22 030	21 569	99,9	23 510	23 255	99,9	20 173	19 963	99,9	64 787
Наманган	65 270	64 206	98,4	66 418	65 560	98,7	60 905	60 150	98,8	189 916
Самарқанд	90 019	86 200	95,8	90 942	87 729	96,5	87 593	84 841	96,9	258 770
Сурхандарё	64 497	64 497	100,0	67 450	67 450	100,0	63 857	62 657	98,1	194 604
Сирдарё	18 157	18 132	99,9	16 963	16 939	99,9	16 981	16 948	99,8	52 019
Тошкент вилояти	58 291	57 845	99,2	58 919	57 201	97,1	65 786	64 363	97,8	179 409
Фарғона	85 946	85 901	99,9	82 191	82 140	99,9	76 990	76 947	99,9	244 988
Хоразм	38 894	38 794	99,7	37 366	37 324	99,9	38 017	37 980	99,9	114 098
Қорақалпоғистон Республикаси	38 126	37 278	97,8	42 417	41 271	97,3	36 919	36 373	98,5	114 922
Жами	**757 816**	**735 663**	**97,1**	**759 784**	**736 205**	**96,9**	**723 801**	**716 573**	**99,0**	**2 188 441**

Минтақа	РОТА-1			РОТА-2			РОТА-3			Умумий қамров
	2 ойлик			3 ойлик			4 ойлик			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	33 762	33 528	99,3	26 129	25 507	97,6	19 997	19 997	100,0	79 032
Андижон	36 676	35 906	97,9	32 676	29 391	89,9	27 676	25 491	92,1	90 788
Бухоро	28 811	27 884	96,8	25 187	23 759	94,3	23 080	21 774	94,3	73 417
Жиззах	28 527	26 817	94,0	26 226	24 578	93,7	26 411	23 725	89,8	75 120
Қашқадарё	48 257	48 257	100,0	40 455	40 455	100,0	34 627	34 625	100,0	123 337
Навоий	16 602	16 415	98,9	14 226	14 116	99,2	11 475	11 383	99,2	41 914
Наманган	41 810	41 445	99,1	23 457	23 162	98,7	23 457	23 162	98,7	87 769
Самарқанд	69 863	66 690	95,5	67 572	63 734	94,3	59 759	58 443	97,8	188 867
Сурхандарё	51 655	46 810	90,6	46 846	41 872	89,4	46 460	43 391	93,4	132 073
Сирдарё	9 497	9 472	99,7	6 531	6 517	99,8	3 857	3 839	99,5	19 828
Тошкент вилояти	45 027	44 184	98,1	48 239	47 341	98,1	26 213	25 935	98,9	117 460
Фарғона	50 625	50 623	100,0	36 311	36 307	100,0	24 277	24 277	100,0	111 207
Хоразм	24 420	24 417	100,0	20 148	20 148	100,0	16 409	16 409	100,0	60 974
Қорақалпоғистон Республикаси	26 080	25 688	98,5	21 862	19 802	90,6	17 812	15 900	89,3	61 390
Жами	**511 612**	**498 136**	**97,4**	**435 865**	**416 689**	**95,6**	**361 510**	**348 351**	**96,4**	**1 263 176**

Минтақа	АДС-М-5			АДС-М-6			Умумий қамров
	7 ёш			16 ёш			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	37 113	37 088	99,9	35 266	35 266	100,0	72 354
Андижон	59 888	59 072	98,6	48 802	47 462	97,3	106 534
Бухоро	26 613	26 609	100,0	28 046	27 966	99,9	54 575
Жиззах	26 991	26 967	99,9	23 122	22 958	99,3	49 925
Қашқадарё	65 199	65 199	100,0	51 154	51 154	100,0	116 353
Навоий	17 801	17 796	100,0	14 983	14 981	100,0	32 777
Наманган	52 163	52 161	100,0	32 419	32 417	100,0	84 578
Самарқанд	77 888	77 727	99,8	64 352	64 167	99,7	141 894
Сурхандарё	56 114	56 064	99,9	41 304	41 285	100,0	97 349
Сирдарё	13 421	13 408	99,9	11 563	11 552	99,9	24 960
Тошкент вилояти	44 157	44 044	99,7	42 619	42 613	100,0	86 657
Фарғона	62 275	62 275	100,0	58 058	58 058	100,0	120 333
Хоразм	34 270	34 270	100,0	29 209	29 209	100,0	63 479
Қорақалпоғистон Республикаси	35 161	35 089	99,8	27 712	27 606	99,6	62 695
Жами	**609 054**	**607 769**	**99,8**	**508 609**	**506 694**	**99,6**	**1 114 463**

Минтақа	КПК-1			КПК-2			Умумий қамров
	12 ойлик			6 ёш			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	47 656	47 159	99,0	41 374	41 374	100,0	88 533
Андижон	76 781	72 540	94,5	63 371	58 269	91,9	130 809
Бухоро	38 516	38 395	99,7	28 439	28 433	100,0	66 828
Жиззах	36 163	34 398	95,1	22 593	22 510	99,6	56 908
Қашқадарё	79 569	79 559	100,0	59 883	59 882	100,0	139 441
Навоий	22 335	22 322	99,9	17 529	17 524	100,0	39 846
Наманган	66 918	66 788	99,8	48 801	48 671	99,7	115 459
Самарқанд	93 100	92 790	99,7	76 193	75 823	99,5	168 613
Сурхандарё	65 169	65 147	100,0	52 104	52 021	99,8	117 168
Сирдарё	17 389	17 359	99,8	13 738	13 701	99,7	31 060
Тошкент вилояти	65 786	64 234	97,6	59 736	58 214	97,5	122 448
Фарғона	84 835	84 769	99,9	77 115	77 093	100,0	161 862
Хоразм	39 972	39 958	100,0	34 814	34 808	100,0	74 766
Қорақалпоғистон Республикаси	38 108	37 834	99,3	34 997	34 585	98,8	72 419
Жами	**772 297**	**763 252**	**98,8**	**630 687**	**622 908**	**98,8**	**1 386 160**

Минтақа	ОПВ-1			ОПВ-2			ОПВ-3		
	2 ойлик			3 ойлик			4 ойлик		
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%
Тошкент шаҳри	51 622	51 237	99,3	48 961	48 961	100,0	50 373	49 276	97,8
Андижон	82 676	77 367	93,6	82 676	76 835	92,9	81 682	79 869	97,8
Бухоро	41 282	40 674	98,5	40 646	39 816	98,0	39 713	39 678	99,9
Жиззах	36 527	36 030	98,6	36 226	35 945	99,2	36 411	36 018	98,9
Қашқадарё	83 849	83 849	100,0	83 285	83 285	100,0	83 108	83 108	100,0
Навоий	24 517	24 204	98,7	23 273	23 081	99,2	22 653	22 632	99,9
Наманган	74 897	74 242	99,1	71 547	71 086	99,4	69 492	69 254	99,7
Самарқанд	95 010	94 595	99,6	94 767	94 415	99,6	94 495	94 179	99,7
Сурхандарё	71 807	71 807	100,0	70 008	70 008	100,0	66 548	66 548	100,0
Сирдарё	22 253	22 236	99,9	20 723	20 694	99,9	19 297	19 279	99,9
Тошкент вилояти	65 107	64 235	98,7	65 597	65 204	99,4	69 580	69 168	99,4
Фарғона	90 159	90 159	100,0	86 841	86 841	100,0	84 130	84 130	100,0
Хоразм	41 269	41 189	99,8	40 678	40 634	99,9	40 259	40 215	99,9
Қорақалпоғистон Республикаси	38 555	38 155	99,0	38 204	37 921	99,3	37 960	37 526	98,9
Жами	**819 530**	**809 979**	**98,8**	**803 432**	**794 726**	**98,9**	**795 701**	**790 880**	**99,4**

Минтақа	ОПВ-4			ОПВ-5			ОПВ Умумий қамров
	16 ойлик			7 ёш			
	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	Мақсад кўрсаткич	Қамров	%	
Тошкент шаҳри	45 337	45 290	99,9	36 528	36 470	99,8	231 234
Андижон	77 921	74 763	95,9	59 319	57 954	97,7	366 788
Бухоро	36 544	36 540	100,0	25 026	25 022	100,0	181 730
Жиззах	33 644	33 217	98,7	26 991	26 284	97,4	167 494
Қашқадарё	78 785	78 785	100,0	61 360	61 360	100,0	390 387
Навоий	20 281	20 266	99,9	16 451	16 449	100,0	106 632
Наманган	67 166	67 166	100,0	30 156	30 156	100,0	311 904
Самарқанд	95 113	94 439	99,3	77 888	77 712	99,8	455 340
Сурхандарё	66 418	66 418	100,0	56 114	56 114	100,0	330 895
Сирдарё	29 615	29 586	99,9	11 360	11 353	99,9	103 148
Тошкент вилояти	65 786	65 662	99,8	44 157	44 084	99,8	308 353
Фарғона	77 381	77 381	100,0	62 477	62 477	100,0	400 988
Хоразм	41 258	41 241	100,0	34 270	34 270	100,0	197 549
Қорақалпоғистон Республикаси	37 843	37 616	99,4	33 629	33 626	100,0	184 844
Жами	**773 092**	**768 370**	**99,4**	**575 726**	**573 331**	**99,6**	**3 737 286**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

СУВ

Ўзбекистон сув билан боғлиқ бир қатор жиддий муаммоларга дуч келган давлатдир. Бу муаммолар қишлоқ хўжалигида суғориш амалиёти, шунингдек, тоза ичимлик суви таъминоти ва канализация тизимлари билан боғлиқ.

Ўзбекистон сув танқислиги бўйича дунёда 25-ўринни эгаллаб турибди[28], айни пайтда аҳоли сонининг ўсиши ва иқтисодий тараққиёт туфайли сувга бўлган талаб ортиб бормоқда.[29] Маҳаллий аҳоли ўртасида тоза ичимлик сувига, шунингдек, гигиена ва санитария учун керак бўлган сувга талаб тобора ортиб бормоқда. Шаҳар аҳолиси ва узоқ ҳудудларда жойлашган қишлоқ аҳолиси учун қийинчиликлар ортиб бормоқда.

Юқорида таъкидланганидек, қишлоқ хўжалиги Ўзбекистон ялпи ички маҳсулотининг қарийб 27 фоизини[30], ташкил этувчи миллий иқтисодиётнинг етакчи сектори бўлибгина қолмай, айни вақтда республика сув ресурсларининг 90 фоизидан фойдаланувчи сектордир. Ҳозирги вақтда сув истеъмолининг учдан бир қисмини ташкил этувчи исрофгарчиликка йўл қўймаслик учун эскирган инфратузилмани янгилаш жуда муҳимдир.[31]

Юқорида айтиб ўтилган барқарор ривожланиш вазифаларини инобатга олган ҳолда, Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги, "Ўзсувтаъминот" АЖ ва Сув хўжалиги вазирлиги БРМ Облигациялари Тузилмасига мувофиқ келадиган қатор лойиҳаларни таклиф қилди.

Олинган маблағлардан фойдаланишнинг асосий таъсирли самараси сув йўқотилишини камайтириш ва қишлоқ хўжалиги маҳсулдорлигини ошириш мақсадида ирригация инфратузилмасини модернизация қилиш бўлди. Худди шу тариқа, аҳолини тоза ичимлик суви билан таъминлаш ортди.

Ирригация

Мувофиқ лойиҳалар сони	14
Ажратилган маблағлар	39 407 миллион сўм
Таъсир остига тушган ер майдони (гектарда)	68 880

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

[28] "CABAR". 2020 й. "Ўзбекистон сув хўжалиги сектори: экология ва бошқарув муаммолари" (Uzbekistan's Water Sector: Environmental and Managerial Issues). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://cabar.asia/en/uzbekistan-s-water-sector-environmental-and-managerial-issues#_ftn1> [Accessed 10 July 2022].

[29] Осиё тараққиёт банки. 2021 й. "Ўзбекистонда сув ресурсларини бошқариш" (Managing Water Resources in Uzbekistan). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://www.adb.org/news/videos/managing-water-resources-uzbekistan> [Accessed 14 July 2022].

[30] Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. 2021 йилда Ўзбекистон Республикаси ЯИМ ишлаб чиқариш ҳажми. Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: https://stat.uz/images/uploads/reliz2021/yalipi_ichki_en_dekabr_26_01_2022.pdf.

[31] БМТ ЕИК (UNECE). 2020 й. "БМТ ЕИК (UNECE) Ўзбекистонни атроф-муҳитни муҳофаза қилиш самарадорлигини баҳолаш тавсияларини COVID-19 дан кейин "яшил" тикланиш сиёсатини ишлаб чиқишда қўллашга таклиф қилади" | БМТ ЕИК" (UNECE calls upon Uzbekistan to use the recommendations of its Environmental Performance Review for designing its green recovery policies in the aftermath of COVID-19 | UNECE). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://unece.org/press/unece-calls-upon-uzbekistan-use-recommendations-its-environmental-performance-review> [Accessed 22 May 2022].

20-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган ирригацион лойиҳалар таъсири остидаги ер майдонларнинг гектар ҳисобидаги ҳажми

Лойиҳа[32]	Бюджет (миллион сўм)	Таъсир остига тушган ер майдонлари (гектарда)
Самарқанд вилояти Булунғур туманидаги "Ўнг қирғоқ" каналининг ПК125+00 дан ПК144+00 гача бўлган қисмини реконструкция қилиш	3,278	21,620
Тошкент вилояти Юқори Чирчиқ ҳамда Ўрта Чирчиқ туманлари ҳудудларидан ўтувчи "РК-5" каналининг ПК0+00 дан ПК80+00 гача бўлган қисмини реконструкция қилиш	1,993	17,148
Қорақалпоғистон Республикаси Мўйноқ туманидаги "М-2" каналини реконструкция қилиш	2,189	7,600
Фарғона вилояти Қўқон шаҳридаги "Оқтепасой" каналининг ПК0+00 дан ПК59+00 гача бўлган қисмини реконструкция қилиш	10,425	6,625
Хоразм вилояти Шовот туманидаги "Удачи-яб" ва "Удачи-1" каналларини реконструкция қилиш	41,565	4,005
Андижон вилояти Андижон туманидаги "Қотортол" канали (ПК76 дан ПК144 гача бўлган қисми) ни реконструкция қилиш	3,109	3,469
Жиззах вилояти Ш.Рашидов туманидаги "Кангли" каналининг ПК16+00 дан ПК29+30 гача бўлган қисмини реконструкция қилиш	1,596	3,000
Навоий вилояти Хатирчи туманидаги "Найман" каналини реконструкция қилиш	1,504	1,309
Бухоро вилояти Бухоро туманидаги "Наврўз", "Жизманди" ва "Каҳрамон" каналларини реконструкция қилиш	2,280	1,045
Сирдарё вилояти Боёвут туманидаги ПР-4-1-8 ирригация тизими каналини реконструкция қилиш	2,859	845
Бошқа ирригация лойиҳалари	8,609	2,214
Жами	**39,407**	**68,880**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Таъсир таҳлили

Сув йўқотилишини ва сувдан самарасиз фойдаланишни бартараф этиш ва туташ ер майдонларининг қишлоқ хўжалиги унумдорлигини ошириш учун мавжуд инфратузилмани реконструкция қилишни талаб қилувчи 14 та муҳим ирригация лойиҳаси белгиланди.

Эришилган таъсир даражасини текшириш учун иккита асосий кўрсаткич белгилаб олинди. Таъсир реконструкция қилинган каналларнинг узунлиги (км ҳисобида), шунингдек, яхшиланган сув таъминотидан фойда кўрган ер майдонларининг гектар сони билан ўлчанади.

Реконструкция қилиш эҳтиёжлари турли даражада бўлган лойиҳалар портфели танланган. Шу муносабат билан лойиҳага киритилган инвестиция ҳажмини солиштирганда, ҳар бир тегишли километр ва гектар ер майдони учун ҳар хил харажатлар ҳисобланган. Лойиҳалар йўқотишларнинг олдини олиш мақсадида мавжуд сув йўлларини оддий таъмирлашдан тортиб, канал инфратузилмасининг умумий самарадорлиги ва қамровини яхшилаш мақсадида ирригация тизимларини жорий этишгача бўлган миқёсда амалга оширилди.

[32] 1 пикет (ПК) = 100 метр.

Ирригацияга ажратилган маблағлар тақсимоти минтақавий ва маҳаллий миқёсда натижаларга эришишни кўзда тутган ҳолда миллий миқёсда амалга оширилган. Хоразм, Андижон вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикасидаги каналлар мос равишда 16,5 км, 14,7 км ва 16,0 км бўлган энг катта узунликда реконструкция қилинди.

17-расм: Минтақалар кесимида реконструкция қилинган каналлар узунлиги (км)

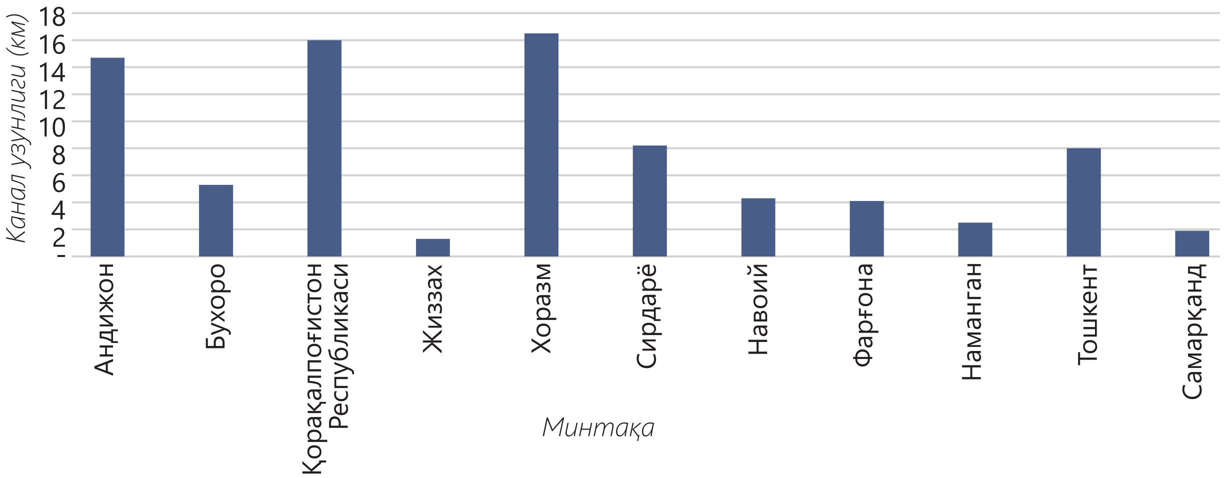

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Республика бўйича кенг ҳудудий тақсимлаган ҳолда 39 407 миллион сўм ажратилди. Фарғона (26 фоиз), Сирдарё (15 фоиз) ва Андижон (14 фоиз) вилоятларига энг кўп маблағ ажратилди.

21-жадвал: Ирригация соҳасини молиялаштириш ва бунинг таъсирининг минтақалар кесимидаги тақсимоти

Минтақа	Молиялаштириш (миллион сўм)	Фоиз улуши	Таъсир остига тушган ер майдони (гектарда)	Фоиз улуши	Реконструкция қилинган канал узунлиги (км)	Percentage
Андижон	5 323	14 %	3 969	6%	14,7	18%
Бухоро	4 247	11%	1 595	2 %	5,3	6%
Қорақалпоғистон Республикаси	2 189	6%	7 600	11%	16,0	19%
Жиззах	1 596	4%	3 000	4%	1,3	2%
Хоразм	1 565	4%	4 005	6%	16,5	20%
Сирдарё	6 004	15%	1 459	2 %	8,2	10%
Навоий	1 504	4%	1 309	2 %	4,3	5%
Фарғона	10 425	26%	6 625	10 %	4,1	5%
Наманган	1 282	3%	550	1%	2,5	3%
Тошкент вилояти	1 993	5 %	17 148	25%	8,0	10%
Самарқанд	3 278	8 %	21 620	31%	1,9	2%
Жами	**39 407**	**100 %**	**68 880**	**100 %**	**82,8**	**100%**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

18-расм: Минтақалар кесимидаги ирригацияси яхшиланган ер майдонлари (гектарда)

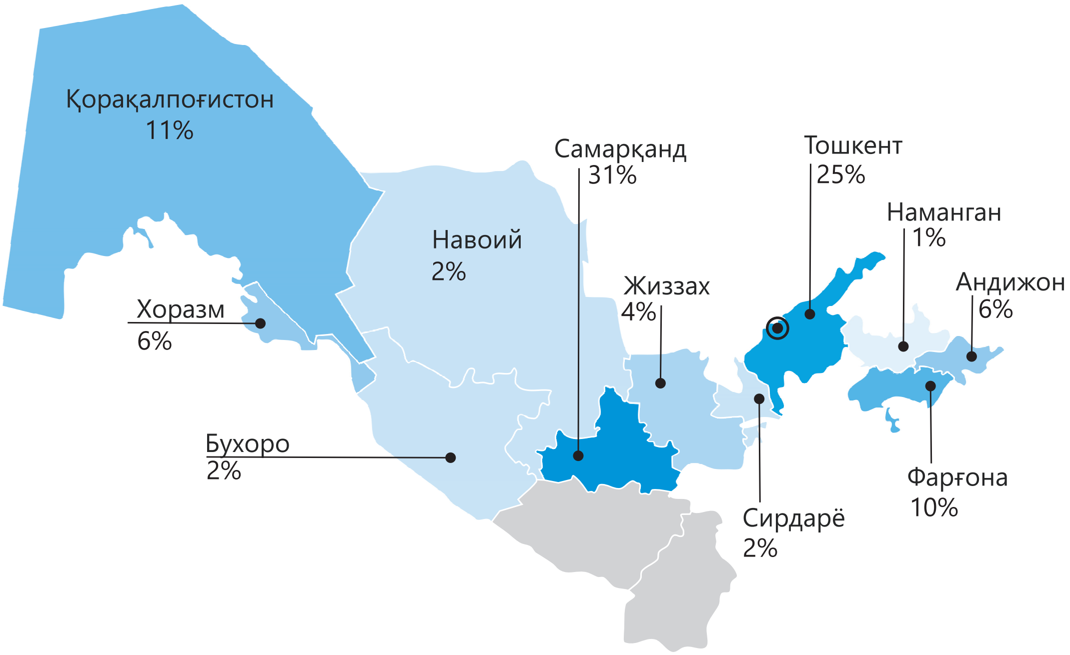

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Амалдаги тажрибани ўрганиш

1-лойиҳа: Самарқанд вилояти Булунғур туманидаги "Ўнг қирғоқ" каналининг ПК125+00 дан ПК144+00 гача бўлган қисмини реконструкция қилиш.

Ажратилган маблағлар: 3 278 миллион сўм.

Тафсилоти: Булунғур туманидаги ушбу ирригация лойиҳасига инвестиция киритишдан мақсад қисқа муддатда атрофдаги ерларнинг унумдорлигини ошириш ва узоқ муддатда теварак-атрофдаги инфратузилманинг барқарорлигини оширишдан иборат бўлди. Инвестиция маҳаллий ҳудудга кейинги йилларда ирригация иншоотида юзага келган муаммоларни бартараф этиш ва Самарқанд вилоятининг ушбу туманларини сув билан узлуксиз таъминлаш имконини бермоқда.

Таъсири: Юқорида айтиб ўтилганидек, облигация эмиссиясидан келиб тушадиган маблағлардан фойда кўраётган гектарларнинг деярли учдан бир қисми ушбу лойиҳага тегишли. Ажратилган 3 278 миллион сўм маблағ (ирригация учун ажратилган умумий маблағнинг 8 фоизи) ҳисобидан 21 620 гектар (мавжуд ер майдонларининг 31 фоизи) ирригация инфратузилмаси объектлари билан муваффақиятли жиҳозланди. Ижобий натижага эришилган ер майдонлари ҳисобига ирригация иншоотларидан доимий фойдаланишдан фойда кўрадиган гектарлар киради. Вақти-вақти билан суғориш имкониятига эга бўлган қўшимча ер майдонларини ҳам ҳисобга олган ҳолда қаралганда, инвестициялар йилига 48 166 гектарга ижобий таъсир қилиши мумкин. Фойда кўрадиган ерлар Самарқанд вилояти бўйлаб, жумладан, Махсумов тумани (2 761 га), Жомбой ва Пайариқ туманлари (45 405 га) ҳудудларида жойлашган.

2-Лойиҳа: Фарғона вилояти Қўқон шаҳридаги "Оқтепасой" каналини реконструкция қилиш.

Ажратилган маблағлар: 10 424 миллион сўм.

Тафсилоти: Ирригация мақсадларида маблағларнинг энг катта қисмини олган лойиҳа (10 424 миллион сўм) Фарғона вилоятининг Қўқон шаҳрида амалга оширилди. Шаҳар

аҳолиси 260 мингга яқин кишини ташкил этади ва у пойтахт Тошкентдан тахминан 225 км жанубий шарқда жойлашган. Шаҳар кўп ҳажмда сувни талаб қилувчи саноат тармоқлари, жумладан, пахта, тўқимачилик ва озиқ-овқат ишлаб чиқариш учун минтақавий марказ бўлиб, бу ирригация инфратузилмасига инвестиция киритиш зарурлигини кўрсатади. Олинган маблағлар Оқтепасой каналини реконструкция қилишга йўналтирилди. Ушбу канал 1977 йилда Сўх-Оқтепа ирригация бошқармаси томонидан қурилган бўлиб, умумий узунлиги 30,0 км бўлиб, шундан 6,5 км қисми Қўқон шаҳридан ўтади. Ўтказувчанлиги бир сонияда 10 $м^3$ бўлиб, унинг асосий манбаси Катта Фарғона магистрал каналидир. Бу канал Данғара туманидаги 76 фермер хўжалигининг 5 500 гектар экин майдонларини ва 1 125 гектар томорқа ерлари (19 500 киши) ни сув билан таъминлайди.

Каналнинг Қўқон шаҳридан ўтувчи 6,5 километр қисмининг бетон қопламалари эксплуатация натижасида шикастланган бўлиб, у дастлабки қурилганидан буён реконструкция ишлари амалга оширилмаган. Бу каналнинг ўтказувчанлигини бир сонияда 3,5 $м^3$ гача пасайишига, яъни унинг самарадорлигини 35% гача пасайишига олиб келди. Натижада 255 гектар ер майдонида сув танқислиги юзага келмоқда. Каналнинг Қўқон шаҳри ҳудудидан ўтувчи 5,9 километрлик қисмини реконструкция қилиш лойиҳасида канал тубини тозалаш ва лойдан тозалаш, тупроқлаш ва бетонлаш ишларини олиб бориш кўзда тутилган.

Таъсири: Лойиҳани амалга ошириш натижасида:

- Каналнинг самарадорлиги 85 фоизга оширилади ва ҳар йили 9 миллион м3 га яқин сув тежалади.
- Пахта ҳосилдорлиги гектардан 3,0 центнерга ортади
- Ғалла ҳосилдорлиги гектардан 5,0 центнерга ортади
- 255 гектар майдонда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришдан қўшимча даромад олинади
- Қишлоқ аҳолисининг бандлиги таъминланади, уларнинг турмуш даражаси яхшиланади
- Данғара туманидаги 5,5 минг гектар экин майдонлари, 76 фермер хўжалиги ва 1 125 гектар томорқа ерлари (19,5 минг нафар аҳоли) кафолатланган сув таъминоти билан таъминланади.

22-жадвал: Ирригация соҳасидаги амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари

БРМ кўрсаткичлари	Тавсифлар
6.1.1	Хавфсиз бошқарилаётган ичимлик суви хизматларидан фойдаланаётган аҳолининг нисбати
6.3.2	Атроф-муҳитдаги сув сифати яхши бўлган сув объектларининг нисбати
6.4.1	Вақт ўтиши билан сувдан фойдаланиш самарадорлигининг ўзгариши
6.4.2	Сув танқислиги даражаси: мавжуд чучук сув ресурсларига мутаносиб равишда чучук сувдан фойдаланиш
6.5.1	Сув ресурсларини комплекс бошқариш даражаси
6.6.1	Вақт ўтиши билан сув билан боғлиқ экотизимлар миқёсидаги ўзгаришлар
6.b.1	Сув таъминоти ва канализация тизимларини бошқаришда маҳаллий аҳолининг иштирокини таъминлаш бўйича ўрнатилган ва амалий сиёсат ва тартибларга эга бўлган маҳаллий маъмурий бирликларнинг нисбати

Тоза ичимлик суви

Мувофиқ лойиҳалар сони	24
Ажратилган маблағлар	130 563 миллион сўм
Фойдаланувчилар	129 147

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

23-жадвал: Биринчи ўнликдан ер олган тоза сув бўйича лойиҳаларнинг таъсири

Лойиҳа	Бюджет (миллион сўм)	Қувурли сув ва асосий оқава тизимидан фойдаланиш имкониятини қўлган киритган фуқаролар сони
Хоразм вилоятининг Ҳазорасп туман марказида ичимлик суви таъминоти тизимларини қуриш	5 240	14 155
Андижон вилояти Иттифоқ ва Хўжаобод туманларидаги кўп қаватли уйлар учун сув таъминоти ва канализация тармоқларини қуриш	2 833	13 000
Сурхондарё вилояти Денов туманидаги Шароф Рашидов кўчаси бўйлаб 7,5 км канализация тармоғини қуриш	17 628	10 585
Сурхондарё вилояти Мустақиллик кўчасида 3 км узунликдаги канализация тармоғи ва 500 м3 ҳажмли насос станциясини қуриш	8 908	10 585
Жизах вилояти Янгиобод туманидаги Совот аҳоли турар жойида яшовчи 10 мингдан ортиқ аҳолини тоза ичимлик суви билан таъминлаш	2 164	10 531
Фарғона вилояти Бувайда туманидаги Ингирчоқ ва Хонобод аҳоли турар жойларида ичимлик суви тиизимини қуриш	1 398	7 455
Андижон вилояти Андижон туманидаги канализация насос станцияси ва коллекторини реконструкция қилиш	3 025	6 700
Хоразм вилояти Тупроққала туманидаги Шарлаук аҳоли турар жойида ичимлик суви тизимларини қуриш	2 826	5 913
Навоий вилояти, Зарафшон шаҳрида Янги Зарафшон аҳоли турар жойида ва 19 та кичик биноларда ичимлик суви тармоқларини қуриш	5 201	5 789
Қашқадарё вилояти Қарши шаҳридаги Комилон аҳоли турар жойида ичимлик суви қувурларини алмаштириш	7 178	5 312
Қолган тоза ичимлик суви лойиҳалари	74 162	39 122
Жами	**130 563**	**129 147**

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Таъсир таҳлили

2017 йилда аҳолининг 60 фоиздан камроғи тоза ичимлик суви хизматларидан фойдаланиш имкониятига эга бўлди.[33] Аҳолининг катта озчилиги учун фойдаланиш имкониятларини таъминлаш йўлидаги тўсиқларни бартараф этиш учун янги инфратузилма қуриш вазифаси устувор қилиб белгиланди. Хусусан, энг катта узунликдаги (65 км) қувур айнан Хоразмнинг (Туркманистон билан чегарадош бўлган) шимолий-ғарбий минтақасида қурилган.

[33] Осиё тараққиёт банки. 2021 й. "Иқтисодий ночорлик: Ўзбекистон" (Poverty: Uzbekistan). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://www.adb.org/countries/uzbekistan/poverty> [Accessed 2 December 2021].

19-расм: Ичимлик суви ва канализация тизимларининг узунлиги, минтақалар кесимида, км

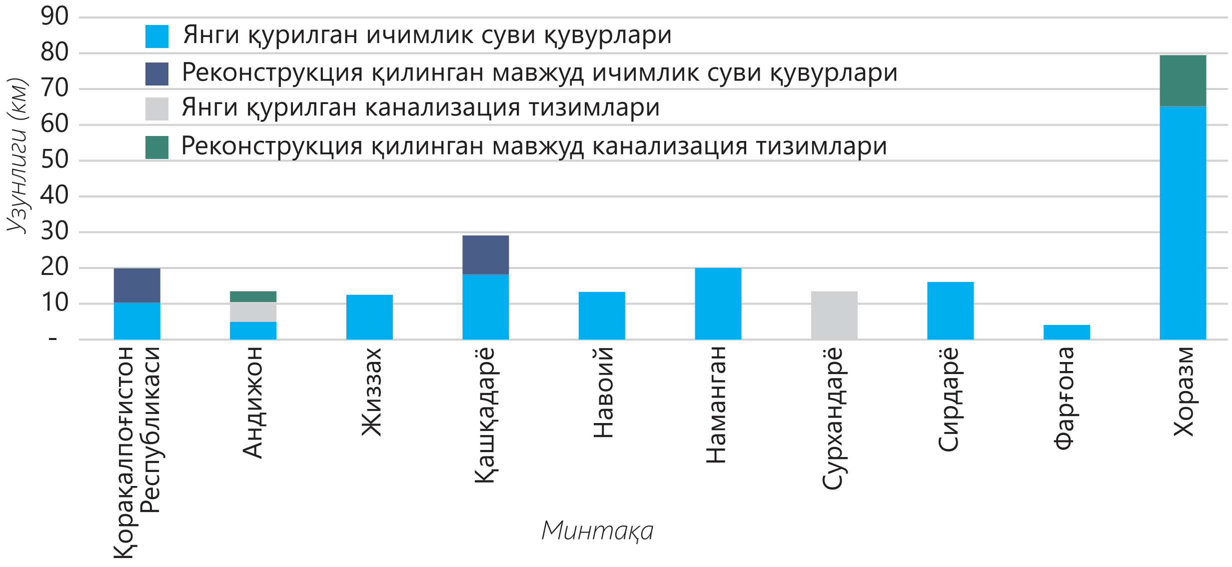

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

20-расм: Турлари кесимида тоза сувни молиялаштиришнинг фоиз кўриниши

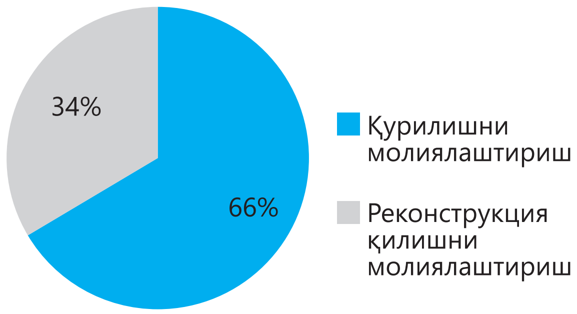

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Республиканинг тоза сув таъминоти ва канализация тизимларига йўналтирилган инвестицияларнинг асосий қисмини ташкил қилувчи 51 913 миллион сўм миқдоридаги маблағлар Қашқадарё вилоятига ажратилган бўлиб, 24 та лойиҳадан 7 таси вилоят ҳудудида жойлашган. Қашқадарё вилояти республиканинг жанубий-шарқий қисмида жойлашган бўлиб, унинг ҳудудида 3,1 миллиондан ортиқ аҳоли истиқомат қилади.[34] Вилоятда аҳоли зич жойлашган бўлиб, қишлоқ хўжалиги ва табиий ресурсларни қазиб олиш каби миллий иқтисодиётнинг муҳим секторларида ишлаб чиқаришнинг ҳаракатлантирувчи кучи ҳисобланади. Бу борада канализация инфратузилмасини модернизация қилиш устувор вазифа сифатида қаралмоқда.

Қурилган ва реконструкция қилинган инфратузилманинг узунлиги билан бир қаторда, энг муҳим кўрсаткич бўлган инвестициядан ижобий таъсир кўрган аҳоли сони ҳам таҳлил қилинди. Бошқа устувор ҳудудлар сифатида Хоразм ва Сурхондарё вилоятлари белгиланиб, ушбу вилоятларга облигациялардан келиб тушган маблағлар ҳисобидан 6 та лойиҳа бўйича 27 802 миллион сўм, 2 та лойиҳа бўйича 26 536 миллион сўм миқдорида маблағ йўналтирилди. Юқоридаги учта вилоятда жами 106 251 миллион сўмлик (жами ажратилган маблағнинг 81 фоизи) лойиҳаларни амалга ошириш натижасида 74 450 нафар аҳолининг сув таъминоти ва канализация тизими яхшиланди.

Шу билан бир қаторда, Андижон вилоятига сув таъминоти ва канализация тизимига инвестициялар учун ажратилган облигациялардан келиб тушган маблағларнинг 4 фоизи (18 858 миллион сўм) ажратилди. Шу тариқа, вилоятда амалга оширилган иккита лойиҳа 19 700 нафар аҳолининг турмуш шароити яхшиланишига ҳисса қўшди.

[34] Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги. с.й. Қашқадарё вилояти. [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://invest.gov.uz/regional-map/kashkadarinskaya-oblast/> [Accessed 3 July 2022].

21-расмда келтирилган маълумотлардан кўриниб турибдики, аҳоли турмушига кўрсатилган ижобий таъсирнинг аксарият ҳажми харажатлари даражаси юқорироқ бўлган қурилиш лойиҳаларидан келиб чиққан. Гарчи киши бошига кўрастилган ижобий таъсир лойиҳадан лойиҳага фарқ қилиши мумкин бўлса-да, қурилиш ва реконструкция лойиҳаларининг комбинацияси мамлакат миқёсида умумий дастлабки чора нуқтаи назаридан муҳимдир.

21-расм: Лойиҳа турлари ва минтақалар кесимида қамраб олинган аҳоли сони

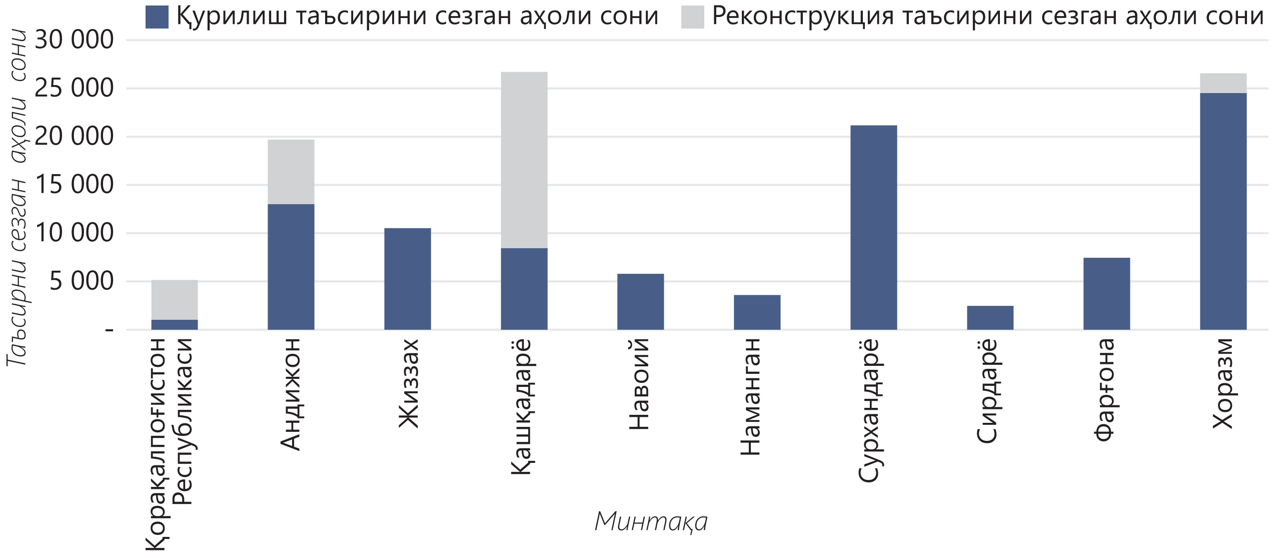

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

22-расм: Минтақалар кесимида тоза сув ва канализация лойиҳаларидан фойдаланаётган аҳоли сони

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Амалдаги тажрибани ўрганиш

1-лойиҳа: Хоразм вилоятининг Янгиариқ туман марказида ичимлик суви таъминоти тизимларини қуриш.

Ажратилган маблағлар: 6 874 миллион сўм.

Тафсилоти: Ўзбекистоннинг ғарбий минтақасида, Орол денгизининг жанубида жойлашган Хоразм вилоятининг Янгиариқ туманига янги тоза ичимлик суви инфратузилмасини қуриш учун маблағ ажратилди. Олинган маблағлар эвазига вилоят аҳолисини ичимлик суви билан таъминлаш яхшиланди.

Таъсири: 6 874 миллион сўм ажратилиши натижасида 25,1 километр янги ичимлик суви қувурлари ўрнатилди. 2 650 нафар аҳоли қувур суви ва асосий канализация билан таъминланди.

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

24-жадвал: Тоза сув бўйича амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари

БРМ кўрсаткичлари	Тавсифлар
6.1.1	Хавфсиз бошқарилаётган ичимлик суви хизматларидан фойдаланаётган аҳолининг нисбати
6.2.1.1	Хавфсиз санитария хизматлари ва қўл ювиш объектларини совун ва сувдан фойдаланиб ишлатадиган аҳоли нисбати
6.2.1.2	Марказлаштирилган канализация тизими билан қамраб олинган аҳоли нисбати
6.3.1	Хавфсиз тозаланган оқава сувларнинг нисбати
6.5.1	Сув ресурсларини комплекс бошқариш даражаси
6.6.1	Вақт ўтиши билан сув билан боғлиқ экотизимлар миқёсидаги ўзгаришлар
6.b.1	Сув таъминоти ва канализация тизимларини бошқаришда маҳаллий аҳолининг иштирокини таъминлаш бўйича ўрнатилган ва амалий сиёсат ва тартибларга эга бўлган маҳаллий маъмурий бирликларнинг нисбати

ТРАНСПОРТ

Ўзбекистоннинг жойлашуви туфайли, республика Марказий Осиё минтақаси мамлакатлари ўртасидаги савдо-сотиқнинг муҳим алоқа бўғини вазифасини бажаради. Мустақиллик йилларида улкан инвестициялар киритилган ҳаво транспорти бундан мустасно, аҳолининг асосий қисми автомобил транспортидан фойдаланади.

Бироқ сўнгги йилларда йўл ҳаракати хавфсизлиги статистикасининг қониқарли даражада эмаслиги[35] ва қайта тикланадиган энергия манбаларига ўтиш истаги туфайли аҳоли фойдаланиши мумкин бўлган транспорт турларини диверсификация қилишга инвестициялар киритилди. Хусусан, янги турдаги экологик тоза, умумий фойдаланишдаги электр метро линиялари қурилмоқда.

Ушбу лойиҳалар учун маблағ ажратилиши мазкур метро линияларини қуришни шериклик асосида молиялаштириш имконини берди ва шу орқали бу ишларни якунига етказиш жадаллаштирилди.

Ўзбекистон каби тез суръатларда урбанизациялашаётган мамлакат учун ўсиб бораётган шаҳар марказларида талабни қондириш учун жамоат транспорти инфратузилмасига эҳтиёж ортиб бормоқда. Аҳолининг кўпроқ қисми иш излаб шаҳарларга кўчиб ўтмоқда. Ушбу масалани ҳал қилиш учун мазкур мавзу доирасида бу облигация эмиссиясидан тушган маблағлар фақат мамлакатимиз пойтахти – Тошкент шаҳрига йўналтирилди.

Олинган маблағлар шаҳар ер ости ва ер усти жамоат транспорти инфратузилмасини кенгайтиришга сарфланди. Шу тариқа, метрополитен тошкентликларга экологик тоза транспорт туридан фойдаланишда қўшимча имконият яратиб, қазиб олинадиган ёқилғида ҳаракатланадиган транспорт, масалан, автомобилларга бўлган эҳтиёжни камайтиради.

Ушбу янги иншоотлар қурилишидан олдин аҳоли уйдан энг яқин метро бекатигача ер усти жамоат транспортида етиб бориши учун ўртача ярим соат вақт керак бўлган. Янги такомиллаштирилган инфратузилмани жорий қилишдан мақсад аҳоли учун ўртача ҳаракатланиш вақтини қисқартиришдир. Куннинг энг тиғиз соатларида метродан фойдаланиш йўловчилар учун ҳаракатланиш вақтини бошқа сиртқи транспорт турларидан фарқли ўлароқ икки баравар қисқартиришнинг ягона йўли ҳисобланади.

Таъсир таҳлили

Мувофиқ лойиҳалар сони	3
Ажратилган маблағлар	1 349 782 миллион сўм
Кундалик фойдаланувчилар	213 134

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Облигациялар тақсимотининг ярмидан кўпи транспорт мавзуларига ажратилди ва маблағлар пойтахт Тошкентга йўналтирилган учта лойиҳа ўртасида тақсимланди.

[35] БМТ ЕИК (UNECE). 2022 й. "БМТ ЕИК (UNECE) Ўзбекистонда йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича таҳлил қилиш ишига киришди | БМТ ЕИК (UNECE)" (UNECE embarks on Road Safety Performance Review of Uzbekistan | UNECE). [online] Батафсил маълумот учун ушбу ҳаволага ўтинг: <https://unece.org/sustainable-development/news/unece-embarks-road-safety-performance-review-uzbekistan#:~:text=Uzbekistan%20faces%20serious%20challenges%20in,involved%20children%2C%20government%20data%20indicates.> [Accessed 4 July 2022].

25-жадвал: Транспорт соҳасидаги лойиҳаларнинг таъсири

Лойиҳа	Бюджет (миллион сўм)	Тахминий кундалик йўловчи сони	Линия узунлиги (км)	Станциялар сони
Тошкент шаҳри ер усти ҳалқа метро линиясини қуриш	922 068	160 284	24	14
Тошкент шаҳри ер ости метро тизимининг Сирғали ер усти қисмини қуриш	385 272	35 000	6,2	5
Тошкент шаҳри ер ости метро тизимининг Юнусобод линиясида янги станцияларни қуриш	42 442	17 850	2,9	2

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

24 километр узунликдаги ер усти темир йўли ва 14 та янги станция қуриш учун ер усти ҳалқа метросининг янги Тошкент линияси учун облигация эмиссиясидан тушган маблағлар ҳисобидан 922 068 миллион сўм ажратилди. Янги ер усти метросини қуриш биринчи навбатда қуйидагиларга имкон берди:

- Тошкент шаҳрининг Яшнобод, Бектемир, Миробод, Сирғали ва Янгиҳаёт туманларини ўзаро боғлаш ва шу орқали мазкур ҳудудлар ўртасида йўловчиларнинг узлуксиз ташишини таъминлаш.
- Автобус йўналишлари ва шу йўналишларда ҳаракатланувчи қатновчи маршрут таксилар қатнови тўхтатилиши/қисқартирилиши ҳисобига мазкур йўналишларда йўл тирбандлигининг камайиши.
- Жамоат транспортининг дизел ёқилғиси, бензин ва газда ишлаши натижасида юзага келадиган зарарли моддаларнинг атмосферага чиқарилиши даражасини пасайтириш.
- Шаҳар йўловчи транспортида йўловчи ташиш хавфсизлигини ошириш.
- Ўзбекистон Республикаси бюджетидан шаҳар автобус паркини янгилаш ва кенгайтириш учун ажратиладиган маблағлар миқдорини қисқартириш.
- Пойтахт аҳолиси ва меҳмонлари учун йўл вақтини ва транспорт харажатларини қисқартириш.
- Йилига ташилиши мумкин бўлган йўловчиларнинг тахминий максимал сони (салоҳият) 58 503 800 (кунига 160 284) кишига етказилди, шу жумладан:
  - Йилига 26 904 500 (кунига 73 711 нафар) йўловчи Дўстлик – Қўйлиқ йўналишида
  - Йилига 31 599 300 (кунига 86 573 нафар) йўловчи Қўйлиқ – Қипчоқ – Янгиҳаёт йўналишида.

Бундан ташқари, 385 272 миллион сўм миқдорида облигациялардан тушган маблағлар ҳисобидан Тошкент метрополитенининг 6,2 километр узунликдаги янги Сергели ер усти линияси қурилди. Ушбу линияда кунига 35 000 йўловчига хизмат кўрсатадиган 5 та янги станция мавжуд. Шунингдек, Тошкент метрополитенининг мавжуд Юнусобод йўналишида кунига 17 850 нафарга яқин йўловчини ташишга қодир 2 та янги бекат барпо этиш учун яна 42 442 миллион сўм маблағ ажратилди.

Мазкур мавзу доирасида эътибор янги ер усти ва ер ости метро линияларини қуришга қаратилди, бу эса мавжуд ер усти транспорти юкини камайтиради ва қазиб олинадиган ёқилғидан фойдаланмайдиган муқобил усулларни тақдим этади. 25-жадвалда кўрсатилганидек, тақсимланган маблағлар асосан янги ер усти метро ҳалқа линиясини қуришга қаратилган.

23-расм: Маблағларнинг транспорт лойиҳалари ўртасида фоиз кўринишидаги тақсимланиши

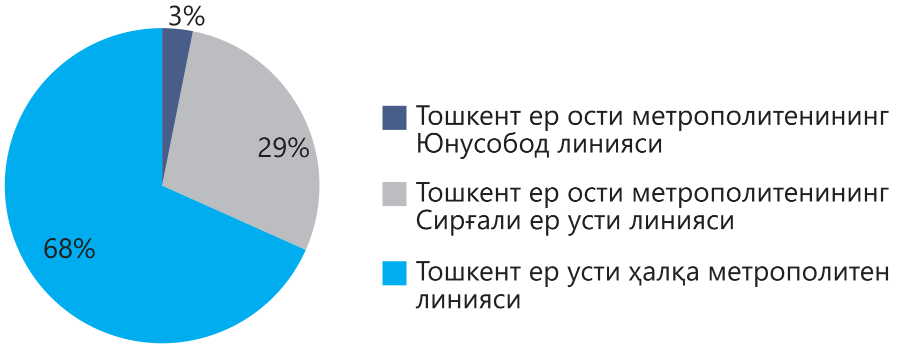

Манба: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги

Жадвалдан кўриниб турганидек, маблағлар тақсимоти асосан шаҳарнинг ер усти тизимини ривожлантиришга йўналтирилган (маблағларнинг 97 фоизи). Инвестициялар лойиҳаларни жадал суръатларда амалга оширишга ёрдам берди.

Амалдаги тажрибани ўрганиш

1-лойиҳа: Тошкент шаҳрида Тошкент метрополитенининг ер усти ҳалқа линиясини қуриш

Ажратилган маблағлар: 922 068 миллион сўм

Тафсилоти: Ушбу лойиҳанинг мақсади Тошкент шаҳрининг мавжуд транспорт инфратузилмасини ҳар томонлама яхшилаш ва унинг имкониятларини оширишдан иборат.

Ер усти метро линиясини пойтахтнинг асосий кириш йўллари билан боғлаш ва шаҳар йўл инфратузилмаси юкини камайтириш кўзда тутилган. Бунинг атроф-муҳитга салбий таъсирни камайтириш каби қўшимча фойдаси мавжуддир.

Лойиҳадан кўзланган асосий мақсад шаҳарнинг мавжуд транспорт инфратузилмасини ҳар томонлама яхшилаш ва йўловчилар учун жаҳон даражасидаги қулайликларни таъминлашдан иборат. 2030 йилга бориб, умуман олганда, лойиҳа жамоат транспортидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш асосида барча учун хавфсиз, арзон, қулай ва экологик барқарор транспорт турларидан фойдаланиш имконини беради. Янги транспорт хизматида аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламлари эҳтиёжларига алоҳида эътибор қаратилади.

Тошкент шаҳрида янги ҳалқа метро линияси қурилишининг атроф-муҳитга таъсирини баҳолаш шуни кўрсатдики, мазкур линия ўтган ҳудуд атмосфера ҳавоси, тупроқ ва ер ости сувларининг ифлосланиш даражаси бўйича ўртача ифлосланган зона ҳисобланади. Вақт ўтиши билан метро линиясининг мавудлиги автомобилларга бўлган эҳтиёжни камайтиради ва маҳаллий ҳудудларда ҳаво сифатини яхшилайди.

Таъсири: Транспорт мавзуси доирасида маблағ тақсимотида устунлик қилувчи мазкур лойиҳа Тошкент шаҳрида узунлиги 24 км, қиймати 922 068 миллион сўм бўлган ер усти ҳалқа метро линиясини қуришни кўзда тутади. Лойиҳа мавжуд шаҳар транспорт инфратузилмаси ва келажакда самарали шаҳар йўловчи ташиш тизими ўртасидаги жиддий тафовутни бартараф этишга қаратилган. Янгиланган тизим ҳар куни 160 284 йўловчига хизмат кўрсатиш имкониятини кенгайтирди.

Ижтимоий-иқтисодий жиҳатларга келсак, лойиҳа 28-29 йил ичида ўзини оқлайди. Лойиҳанинг ушбу даврдаги бевосита иқтисодий фойдалари қуйидагилар бўлиши кутилмоқда:

- Лойиҳа доирасида солиқ тўловларидан 15 060 900 АҚШ доллари.
- Автобус ёқилғиси (табиий газ)ни электр (метро) билан алмаштиришдан 72 041 600 АҚШ доллари миқдорида маблағ тежалади.
- Шаҳар автобус паркини янгилаш ва кенгайтириш учун харажатларни тежашдан 334 740 000 АҚШ доллари миқдорида маблағ ҳосил бўлади.

Янги ер усти метро линиясини қуришнинг ижтимоий ва иқтисодий фойдалари ҳам бор. Лойиҳа Тошкент шаҳрида аҳоли бандлигини таъминлаш борасида сезиларли ижобий натижа кўрсатди. Лойиҳанинг ўзини оқлаш даврида ишчиларга тўланадиган умумий иш ҳақи 82 549 200 АҚШ доллари атрофида бўлиши кутилмоқда. Бундан ташқари, янги инфратузилма шаҳар аҳолисининг бир қисми учун маблағлар тежашини таъминлаши кутилмоқда, улар сафарлари давомида транспорт турларини алмаштиришга мажбур бўлмайдилар. Бунинг натижасида тежаладиган маблағ миқдори тахминан 53 416 400 АҚШ доллари эквивалентини ташкил қилади.[36]

[36] Лойиҳа прогнозларига кўра.

16-жадвал: Транспорт соҳасидаги амалий тадқиқотларда мақсад қилиб белгиланган БРМ кўрсаткичлари

БРМ кўрсаткичлари	Тавсифлар
9.1.2	Транспорт воситалари кесимида йўловчи ва юк ташиш ҳажми
9.4.1	Қўшилган қиймат учун CO2 эмиссияси
11.2.1	Жамоат транспортидан қулай фойдаланиш имкониятига эга аҳолининг жинси, ёши ва ногиронлиги бўйича ажратилган нисбати
11.6.2	Шаҳарлардаги қаттиқ аралашмаларнинг йиллик ўртача даражаси (масалан, 2.5ҚА ва 10ҚА) (аҳоли сони бўйича)
13.2.2	Йилига жами иссиқхона газлари эмиссияси

ҲАВОЛАЛАР

Осиё тараққиёт банки. 2021 й. "Ўзбекистонда сув ресурсларини бошқариш" (Managing Water Resources in Uzbekistan). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.adb.org/news/videos/managing-water-resources-uzbekistan>

Осиё тараққиёт банки. 2021 й. "Иқтисодий ночорлик: Ўзбекистон" (Poverty: Uzbekistan). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.adb.org/countries/uzbekistan/poverty>

АЙСАЧЕВ А.А., 2021 йил. "АНДИЖОН ВИЛОЯТИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ РИВОЖЛАНИШИ МИНТАҚАВИЙ ДИНАМИКАСИНИНГ ИҚТИСОДИЙ-СТАТИСТИК ТАҲЛИЛИ" (ECONOMIC AND STATISTICAL ANALYSIS OF REGIONAL TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN THE ANDIJAN REGION). "НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ ФАНЛАР" (THEORETICAL & APPLIED SCIENCE) (9)

"CABAR". 2020 й. "Ўзбекистон сув хўжалиги сектори: экология ва бошқарув муаммолари" (Uzbekistan’s Water Sector: Environmental and Managerial Issues). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://cabar.asia/en/uzbekistan-s-water-sector-environmental-and-managerial-issues#_ftn1>

"CEIC" маълумотлари. 2021 й. "Ўзбекистон аҳолиси: Ҳудудлар кесимида" (Uzbekistan Population: by Region). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.ceicdata.com/en/uzbekistan/population-by-region>

Эшов М., Амиров Л. ва Асқарова М., 2021 й. "Ўзбекистонда қишлоқ хўжалигининг ривожланиши ва унинг аҳамияти" (Development of the agricultural sector and its importance in Uzbekistan). "E3S Web of Conferences" (244 Б., 03014 с.). "EDP Sciences".

"Eurasian Research". 2020 й. "Марказий Осиё мамлакатларининг қишлоқ хўжалиги соҳасидаги салоҳияти" (Agricultural Potential of Central Asian Countries). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.eurasian-research.org/publication/agricultural-potential-of-central-asian-countries/>

Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати. 2022 й. Мактабларда ўтган даврдаги қуриш, реконструкция қилиш, капитал таъмирлаш тўғрисида маълумот. [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://data.egov.uz/uzbKr/data/61152206114fbfdc20c35c64>

2021 й. "Барқарор ривожланишга йўналтирилган облигациялар бўйича қўлланма" (Sustainability Bond Guidelines). [PDF] "ICMA Group". Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Sustainability-Bond-Guidelines-June-2021-140621.pdf>

Комилова Н., Мухаммедова Н., Тожиева З., Назаров М. ва Эгамбердиева У., 2019 й. "Ўзбекистонда ўлим ҳолатларининг ҳудудий таърифлари" (Territorial definitions of population mortality in Uzbekistan). "Astra Salvensis", 1.

"Kommunal". 2022 й. "Вазир ўринбосарларининг 2022 йил II чорак якуни бўйича фаолияти самарадорлигини ҳамда мақсадли вазифаларга эришишни баҳолашнинг асосий кўрсаткичлари – Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хизмат кўрсатиш вазирлиги". [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://kommunal.uz/uz/

views/vazir-orinbosarlarining-2022-yil-ii-chorak-yakuni-boyicha-faoliyati-samaradorligini-hamda-maqsadli-vazifalarga-erishishni-baholashning-asosiy-korsatkichlari>

2021 й. "ФУҚАРОЛАР БЮДЖЕТИ. ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ: 2021 ЙИЛДАГИ ИЖРОСИ" (БЮДЖЕТ ДЛЯ ГРАЖДАН ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БЮДЖЕТ: ИСПОЛНЕНИЕ В 2021 ГОДУ). [PDF] Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги. Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://admin.openbudget.uz/media/post_attachments/ИБ_2021_ru_6_1.pdf>

ХТВ. 2022 й. MPE.UZ | "Maktabgacha ta'lim vazirligining faoliyatiga doir hisoboti – tizimdagi 2021-yil natijalari, 2022-yilda rejalashtirilgan vazifalar" mavzusidagi matbuot anjumani. [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://mpe.uz/post-detail/posts/releases/1960>

2021 й. Ўзбекистон Республикаси. БРМ ОБЛИГАЦИЯЛАРИ ТУЗИЛМАСИ [PDF] Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги. Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.mf.uz/media/file_en/dmo/SDG_Bond_Framework.pdf>

Инвестициялар ва ташқи савдо вазирлиги. С.й. Сурхандарё вилояти. [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://invest.gov.uz/regional-map/surhandarinskaya-oblast/>

Назаровна Т.З., Аъзамқулович Д.Ф., Жураевна М.Н. ва Абдусаломовна Ҳ.С., 2016 й. "Мустақилликдан кейинги йилларда Ўзбекистон Республикаси аҳолиси ўртасида ўлим ҳолатлари ва ўртача умр кўриш давомийлиги" (Mortality and life expectancy rates of population of the Republic of Uzbekistan in the years after independence). "European science review", (3-4).

Oomman, N., Lule, E., Vazirani, D. and Chhabra, R., 2003. "Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш, озиқ-овқат истъемоли ва аҳоли бўйича номутаносибликлар" (Uzbekistan Inequalities in Health, Nutrition and Population).

"Sustainalytics" компанияси 2021 й. Ўзбекистон Республикаси, БРМ Облигациялари Тузилмаси. Иккинчи томон хулосаси (2021 й). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.sustainalytics.com/corporate-solutions/sustainable-finance-and-lending/published-projects/project/republic-of-uzbekistan/republic-of-uzbekistan-sdg-bond-framework-second-party-opinion-(2021)/republic-of-uzbekistan-sdg-bond-framework-second-party-opinion-(2021)>

2020 й. "БАРҚАРОР РИВОЖЛАНИШ МИЛЛИЙ МАҚСАДЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ ВА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ИХТИЁРИЙ МИЛЛИЙ ТАҲЛИЛИ" (IMPLEMENTATION OF NATIONAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AND VOLUNTARY NATIONAL REVIEW OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN). [PDF] "БМТ Барқарор Ривожланиш" (UN Sustainable Development). Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/26422VNR_2020_Uzbekistan_Report_English.pdf>

2020 й. "Ўзбекистон барқарор ривожланиш йўлида" (Uzbekistan on the road to sustainable development). [PDF] "БМТ Барқарор Ривожланиш" (UN Sustainable Development). Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1034uzbekistan.pdf>

"БМТ Барқарор Ривожланиш" (UN Sustainable Development). 2020 й. "Ўзбекистон: Барқарор ривожланиш учун билим платформаси" (Uzbekistan: Sustainable Development Knowledge Platform). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://sustainabledevelopment.un.org/memberstates/uzbekistan>

БМТ ЕИК (UNECE). 2020 й. "БМТ ЕИК (UNECE) Ўзбекистонни атроф-муҳитни муҳофаза қилиш самарадорлигини баҳолаш тавсияларини COVID-19 дан кейин "яшил" тикланиш

сиёсатини ишлаб чиқишда қўллашга таклиф қилади" | БМТ ЕИК" (UNECE calls upon Uzbekistan to use the recommendations of its Environmental Performance Review for designing its green recovery policies in the aftermath of COVID-19 | UNECE). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://unece.org/press/unece-calls-upon-uzbekistan-use-recommendations-its-environmental-performance-review>

БМТ ЕИК (UNECE). 2022 й. "БМТ ЕИК (UNECE) Ўзбекистонда йўл ҳаракати хавфсизлиги бўйича таҳлил қилиш ишига киришди | БМТ ЕИК (UNECE)" (UNECE embarks on Road Safety Performance Review of Uzbekistan | UNECE). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://unece.org/sustainable-development/news/unece-embarks-road-safety-performance-review-uzbekistan#:~:text=Uzbekistan%20faces%20serious%20challenges%20in,involved%20children%2C%20government%20data%20indicates.>

ЮНИСЕФ. 2022 й. "Ўзбекистон (УЗБ) - Демография, саломатлик ва чақалоқлар ўлими - ЮНИСЕФ маълумотлари" (Uzbekistan (UZB) - Demographics, Health & Infant Mortality - UNICEF DATA). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://data.unicef.org/country/uzb/>

2022 й. "Ўзбекистон: Иккинчи тизимли мамлакат диагностикаси" (Uzbekistan: The Second Systematic Country Diagnostic). [PDF] Жаҳон банки. Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/933471650320792872/pdf/Toward-a-Prosperous-and-Inclusive-Future-The-Second-Systematic-Country-Diagnostic-for-Uzbekistan.pdf>

Uzedu. 2022 й. Статистика. [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://www.uzedu.uz/y3/page/statistics>

Жаҳон банки. 2022 й. "Туғилиш даражаси, дастлабки ҳисоб (1 000 кишига) - Ўзбекистон | Маълумот" (Birth rate, crude (per 1,000 people) - Uzbekistan | Data). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.CBRT.IN?locations=UZ>

Жаҳон банки. 2022 й. Туғилганда ўртача умр кўриш давомийлиги, жами (йиллар) - Ўзбекистон | Маълумот ("Life expectancy at birth, total (years) - Uzbekistan | Data"). [online] Батафсил маълумот учун ҳаволага ўтинг: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?locations=UZ>